

Akčný plán rozvoja okresu Snina

OBSAH

ÚVOD.....	4
1. ANALÝZA HOSPODÁRSKEHO, SOCIÁLNEHO A ENVIRONMENTÁLNEHO STAVU OKRESU SNINA.....	5
Geografická charakteristika.....	5
Dopravná infraštruktúra.....	5
Základná infraštruktúra	6
Obyvateľstvo	7
Zamestnanosť	9
Nezamestnanosť	10
Poľnohospodárstvo	12
Lesníctvo	13
Priemysel	14
Cestovný ruch.....	14
Kultúrna činnosť.....	16
Remeslá	17
Vzdelávanie	18
Sociálne služby.....	19
Zdravotníctvo	20
2. ZHODNOTENIE ROZVOJOVÉHO POTENCIÁLU OKRESU SNINA	21
3. VÝCHODISKÁ AKČNÉHO PLÁNU OKRESU SNINA	24
4. CIELE, PRIORITY A OPATRENIA AKČNÉHO PLÁNU, HARMONOGRAM A SPÔSOBY FINANCOVANIA	24
A. Systémové opatrenia Akčného plánu na úrovni okresu Snina.....	25
B. Prioritná oblasť Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne využívanie miestnych zdrojov	27
C. Prioritná oblasť Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov	30
D. Prioritná oblasť Zlepšenie kvality života obyvateľov	33
E. Podporné systémové opatrenia na realizáciu Akčného plánu na úrovni Prešovského samosprávneho kraja	36
F. Podporné systémové opatrenia na realizáciu Akčného plánu na úrovni ústrednej štátnej správy	36
5. ZDROJE FINANCOVANIA AKČNÉHO PLÁNU ROZVOJA OKRESU SNINA	37
6. PROCES MONITOROVANIA A HODNOTENIA DOSIAHNUTÉHO POKROKU	44
PRÍLOHY	47

ZOZNAM SKRATIEK

DMO	destinačná manažérska organizácia
CHKO	chránená krajinná oblasť
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale (spájanie aktivít, ktoré podporujú hospodársky rozvoj vidieka)
MAS	miestna akčná skupina
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MPRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MRK	marginalizovaná rómska komunita
MSP	malé a stredné podniky
MŠ	materská škola
MDV SR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MŠVVŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
NP	Národný park
NRO	najmenej rozvinutý okres
OOCR HZHŠ	Oblasťná organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš
OP	Operačný program
OP EZ	Operačný program Ľudské zdroje
PHO	pásma hygienickej ochrany
PRV	Program rozvoja vidieka
PSK	Prešovský samosprávny kraj
RP	regionálny príspevok
SHR	samostatne hospodáriaci roľníci
SR	Slovenská republika
SŠ	stredná škola
ŠR	štátny rozpočet
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
UNESCO	Organizácia spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UoZ	uchádzač o zamestnanie
ÚPSVaR	Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny
ÚPSVR	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny
ÚSVRK	Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity
VN	vodárenská nádrž
VÚC	vyšší územný celok
ZŠ	základná škola

ÚVOD

„Akčný plán rozvoja okresu Snina“ (ďalej len „Akčný plán“), predstavuje základný a kľúčový dokument pre riadenie rozvojových aktivít v okrese Snina v zmysle zákona č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“). Vychádza z poznania konkrétnych podmienok, situácie riešeného územia a aktuálnych potrieb obyvateľov, podnikateľov, záujmových skupín a ďalších subjektov regionálneho rozvoja pôsobiacich v okrese Snina, pre ktorých ponúka možnosť spoločne sformulovať svoju predstavu o budúcom vývoji celého územia.

Akčný plán je spracovaný na najbližšie obdobie 5 rokov. Dokument analyzuje aktuálny stav územia a následne určuje opatrenia pre investičné a neinvestičné aktivity (projekty) na podporu jeho rozvoja vrátane zabezpečenia finančných zdrojov ich realizácie.

Dňa 25. apríla 2018 sa okres Snina stal v poradí osemnástym najmenej rozvinutým okresom (ďalej len „NRO“) a to zápisom do zoznamu najmenej rozvinutých okresov, ktorý vedie Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny.

Akčný plán bol pripravený v spolupráci so subjektmi regionálneho rozvoja tohto okresu tak, aby okres čo najefektívnejšie využil regionálny príspevok a ďalšie možnosti, ktoré štát vytvoril pre podporu dynamizácie rozvoja NRO (špeciálne výzvy rezortov na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok z programov spolufinancovaných z EŠIF, zvýhodnenia týchto okresov pri čerpaní regionálnej investičnej pomoci a pod.).

Harmonogram spracovania Akčného plánu bol navrhnutý na 5 mesiacov tak, aby ho Úrad vlády SR po prerokovaní Radou pre rozvoj NRO a pripomienkovom konaní mohol predložiť na rokovanie vlády SR do 9 mesiacov od zápisu okresu do zoznamu najmenej rozvinutých okresov. Analytická časť Akčného plánu sumarizuje a vyhodnocuje dôležité údaje a informácie o okrese Snina, jeho mikroregiónoch, obciach, o jeho súčasnej situácii v kľúčových oblastiach rozvoja (demografia, bývanie, zamestnanosť, služby, vybavenosť obcí/mesta, infraštruktúra a pod.). Na základe výstupov analytickej časti Akčného plánu Výbor pre rozvoj okresu (ďalej len „výbor“) definoval 3 prioritné oblasti rozvoja. Po dokončení analytickej časti sa pristúpilo k spracovaniu strategickej, programovej, realizačnej a finančnej časti, ktoré si vyžadovali aktívnu participáciu predstaviteľov miest, obcí a ďalších subjektov regionálneho rozvoja v okrese. Ich zástupcovia boli aktívnymi členmi pracovných skupín zriadených za účelom prípravy Akčného plánu. V rámci celého procesu prípravy a spracovania Akčného plánu boli používané rôzne metódy zapájania verejnosti a organizovania stretnutí s miestnymi obyvateľmi.

Pri spracovaní Akčného plánu sa vychádzalo z nadradených strategických a koncepčných dokumentov, týkajúcich sa územia okresu. Ide predovšetkým o dokumenty:

- Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (na obdobie 2014-2020, s výhľadom do roku 2030)
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2014-2020
- Regionálna integrovaná územná stratégia (RIÚS Prešovského kraja na obdobie 2014-2020)
- Územný plán Prešovského samosprávneho kraja
- Územné plány miest a obcí

Pri práci boli použité aj ďalšie dokumenty:

- Urbanistická štúdia Poloniny v rozsahu okresu Snina

- Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom pre programové obdobie 2014–2020
- Rozvojový koncept Aevis n. o. pre trvaloudržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina
- Inventarizácia kultúrneho dedičstva v okresoch Snina a Sobrance

1. ANALÝZA HOSPODÁRSKEHO, SOCIÁLNEHO A ENVIRONMENTÁLNEHO STAVU OKRESU SNINA

Analytická časť Akčného plánu obsahuje komplexné hodnotenie východiskovej situácie okresu Snina s väzbami na širšie územie a odhad budúceho vývoja, s dôrazom na možné riziká a ohrozenia vo väzbe na existujúce relevantné stratégie a koncepcie a využívanie vnútorného potenciálu rozvoja územia, pri zohľadnení jeho limitov.

Dôvodom zaradenia okresu Snina medzi najmenej rozvinuté okresy je dlhodobo evidovaná vysoká miera nezamestnanosti. Výška nezamestnanosti sa v roku 2017 pohybovala na úrovni 9,28 %, kým priemerná miera nezamestnanosti na Slovensku bola 5,94 % (ÚPSVaR, 31.12.2017).

Geografická charakteristika

Riešené územie okresu Snina má rozlohu 804,74 km², 36 610 obyvateľov (31.12.2017, podrobnosti v prílohe, tabuľka P1) a hustotu osídlenia 45,49 obyvateľov/km². Zo západnej strany hraničí s okresom Humenné a z južnej strany s okresom Sobrance. Severnú hranicu okresu tvorí štátna hranica s Poľskom a východnú hranicu štátna hranica s Ukrajinou. Okresným mestom je Snina s počtom 20 031 obyvateľov, okres tvorí ďalších 33 obcí lokalizovaných v štyroch dolinách - Cirošskej, Uličskej, Ubl'anskej a Pčolinskej. Okres Snina je prevažne hornatý, na jeho územie zasahuje Laborecká vrchovina, Bukovské vrchy, Beskydské predhorie, Ondavská vrchovina a Vihorlatské vrchy. Územie bolo v minulosti súčasťou historického regiónu Zemplín.

Obr. 1: Situovanie okresu Snina v rámci Prešovského kraja

Zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Snina_\(okres\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Snina_(okres))

Dopravná infraštruktúra

V rámci existujúcej cestnej siete Slovenskej republiky je okres Snina situovaný periférne. Na území okresu sa nachádza spolu 193,218 km pozemných komunikácií, pričom **diaľnice ani medzinárodné cesty sa tu nenachádzajú**. Najväčšie zastúpenie majú cesty III. triedy (105,754 km), nasledujú cesty II. triedy (47,676 km), pričom cesty I. triedy tvoria len 39,788 km.

Urbanizačnú os okresu Snina tvorí cesta I/74, na ktorú sa pripájajú v severojužnom smere cesty II/556 a III/3866. Hustota cestnej siete v okrese je 0,230 km/km² a 5,006 km/tis. obyvateľov, pričom v Prešovskom samosprávnom kraji je hustota cestnej siete 0,355 km/km² a 3,878 km/tis. obyvateľov. Najbližším susedným mestom je Humenné, ktoré je vzdialené od Sniny 22 km. Medzi týmito mestami existuje aj vzájomne vysoká pracovná migrácia obyvateľstva a dochádzky do škôl. Problémom v cestnej doprave okrajových odľahlých dolín (najmä Uličskej a Pčolinskej), je **riedkosť spojení verejnej hromadnej dopravy**, ktoré sú krátené v dôsledku nerentabilnosti.

V okrese Snina sa nachádza jeden **cestný hraničný priechod** Ubl'a – Malyj Bereznij (Ukrajina) a dva turistické prechody pre peších Osadné – Balnica a Ruské sedlo – Ustryki Gorne (obidva s Poľskom). Technický stav komunikácií oboch turistických prechodov s Poľskom je v súčasnosti nevhodný. Železničná doprava je v osi Humenné – Snina – Stakčín, trať nie je elektrifikovaná.

Najbližšie **letisko regionálneho významu sa nachádza v Kamenici nad Cirochou** (okres Humenné). Je vybavené pre civilnú leteckú prevádzku malými lietadlami a vrtuľníkmi. Pre športové účely je využívané letisko Kolonica, ktoré sa nachádza v katastri obce Ladomírov v blízkosti Astronomického observatória.

Kvalitná dopravná infraštruktúra v okrese a jeho dostupnosť, je podmienkou skvalitnenia života obyvateľov ale rovnako aj zvýšenia atraktívnosti územia pre investorov aj turistov. Problémom, ktorý sa týka najmä významných turistických lokalít v okrese ale aj ďalších dôležitých verejných inštitúcií situovaných hlavne v meste Snina, je nedostatok parkovacích plôch. Z dôvodu zabezpečenia kvality života obyvateľov aj životného prostredia, je vhodné uvažovať so zavedením regulácie resp. organizácie zachytných parkovísk.

Základná infraštruktúra

V územnom obvode Snina je na rieke Cirocha vybudovaná vodná stavba – **vodárenská nádrž Starina**. Do prevádzky bola spustená v roku 1987 o celkovom objeme 59 mil. 800 tisíc m³ vody. Celková plocha povodia je 250 ha a výška hrádze 50 metrov. **Napriek existencii kapacitného vodného zdroja v okrese Snina v súčasnosti absentuje vodárenská a kanalizačná infraštruktúra** (viď tabuľka č. 1).

Tab. č. 1: Pripojenosť obyvateľov na vodovod a kanalizáciu k 31.12.2017

	Snina okres	Snina mesto
Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov	94,07%	99,59%
Podiel obyvateľov pripojených na verejnú kanalizačnú sieť	86,38%	98,84%
Podiel obyvateľov pripojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV	86,38%	98,84%

Zdroj: VVS, vlastné spracovanie

Z 34 obcí v okrese je len 10 napojených na verejný vodovod (Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Pichne, Snina, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Ubl'a, Ulič a Zemplínske Hámre). Značná časť obyvateľov je zásobovaná z vlastných kovaných studní, ktoré však pre nevyhovujúce odkanalizovanie odpadových vôd v týchto obciach a značné plošné znečistenie, sú z hygienického hľadiska pre pitné účely často nevyhovujúce.

Na verejnú kanalizáciu je napojených len 6 z 34 obcí - Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Snina, Stakčín, Ulič, Zemplínske Hámre (podrobne v prílohe, tabuľka P1).

Výbudovanie základnej infraštruktúry minimálne v potenciálne rozvojových obciach, je nevyhnutné pre zastavenie trvalého odlivu miestnych obyvateľov, pre zlepšenie ich životných podmienok a rovnako pre vytvorenie predpokladov pre trvalo udržateľný rozvoj regiónu. Jednou

z možností vytvorenia pracovných miest, tiež zvýšenia kvalifikácie a získania pracovných návykov dlhodobo nezamestnaných, vrátane ľudí z vylúčených komunit je budovanie vodozádržných opatrení a extenzívnych systémov čistenia odpadových vôd (tzv. koreňových čistíčiek), predovšetkým v obciach situovaných v Národnom parku Poloniny, CHKO Vihorlat a CHKO Východné Karpaty.

Výrazným problémom v oblasti ochrany životného prostredia je zber a spracovanie komunálneho odpadu. Jeho triedenie a spracovanie je jednou z hlavných priorít okresu v období najbližších 5 rokov. Celková produkcia odpadov v okrese za rok 2017 bola 18 619,35 ton (podrobne v prílohe, tabuľka P4), pričom **až 32 % odpadu je zneškodňovaného skládkovaním**. V oblasti nakladania a likvidácie odpadu sú žiaduce opatrenia na úrovni obcí, ktoré by kládli väčší dôraz na zvýšenie podielu separovania komunálneho odpadu, využívanie miestnych kapacít pre triedenie a ekologickejšie spracovanie odpadu ako je jeho skládkovanie. Zberné dvory sa nachádzajú v meste Snina a obciach Ulič a Ubľa.

Nedostatky pri nakladaní s odpadmi, ktoré sa výrazne prejavujú vytváraním nelegálnych skládok, predstavujú reálne ohrozenia pre životné prostredie a ďalší rozvoj obcí. Nakladanie s odpadmi spôsobom ich ďalšieho spracovávanía a triedenia, čo najbližšie pri mieste vzniku, má zároveň potenciál tvorby nových pracovných miest - pri prevádzkovaní zberných dvorov a biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu (predovšetkým kompostovaním), papiera, plastov.

Emisie znečisťujúcich látok sú vďaka nižšej produkcii priemyslu resp. jej koncentrácii predovšetkým v meste Snina nižšie v porovnaní s krajským aj slovenským priemerom, čo vytvára dobré podmienky pre kvalitu vidieka, zdravé poľnohospodárstvo aj cestovný ruch. Napriek tomu je viditeľné zhoršenie týchto ukazovateľov už v porovnaní s rokom 2001, zvlášť pri tuhých emisiách (nárast z 0,19 na 0,45 t/km²) a tiež pri oxide uhoľnatom (nárast z 0,50 na 0,62 t/km²).

Obyvateľstvo

V okrese Snina žije prevažne obyvateľstvo **slovenskej národnosti**, ktoré sa na celkovej populácii podieľa takmer 78 %. V poradí druhou najväčšou národnosťou sú Rusíni s podielom 12,3%. Napriek ich značnej asimilácii s majoritou si naďalej zachovávajú svoju kultúru, zvyky, tradície aj folklór, čo je dôležité pre zachovanie jedinečnosti tohto regiónu. Významnou etnografickou skupinou v okrese a celkovo aj na Zemplíne sú Sotáci, t. j. obyvatelia obcí medzi Humenným a Sninou. Obyvateľstvo v okrese je **zmiešané aj religiózne** (Rímsko-katolíci, Gréckokatolíci, Pravoslávni a d.).

Tab. č. 2: Národnostné zloženie obyvateľstva k 31.12.2017 (výber)

Zastúpenie obyvateľstva podľa národnosti v %	Okres Snina	PSK	Slovensko
slovenská	79,4	83,2	81,5
rusínska	11,4	3,2	0,6
ukrajinská	1,7	0,5	0,2
rómska	1,1	5,5	2,0
iná a nezistená	6,3	7,7	15,8
Spolu	100	100	100

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

Podiel obyvateľstva rómskej národnosti k 31.12.2017 bol podľa oficiálnych údajov Štatistického úradu SR 1,2 %, pričom podľa kvalifikovaných odhadov (Atlas rómskych komunit 2013) už v roku 2013 tvorili Rómovia z celkového počtu obyvateľov **až 6,8 %**. Podľa Atlasu rómskych komunit 2013 žilo v ôsmich obciach okresu takmer 2 500 Rómov (tabuľka č. 3), s výraznejším zastúpením v meste Snina a obciach Stakčín, Klenová, Ulič a Ubľa.

Na vidieku žije prevažná časť tejto menšiny v dobrých podmienkach, porovnateľných s majoritným obyvateľstvom. V zlých životných podmienkach žijú najmä Rómovia v okresnom meste Snina, kde sú koncentrovaní v dvoch väčších komunitách, a to na sídlisku I a v lokalite „Kostrubáň“, v menšom počte sú rozptýlení medzi majoritným obyvateľstvom mesta. Väčšina z nich svoju nepriaznivú sociálnu situáciu rieši účasťou na menších obecných službách, resp. aktivačnej činnosti.

Tab. č. 3: Zastúpenie rómskeho obyvateľstva k 31. 12. 2013

Názov obce	Počet obyvateľov obce (2013)	Percentuálne zastúpenie Rómov v obci (2013)	Počet Rómov v obci (2013)
Belá nad Cirochou	3 353	2,0	67
Dlhé nad Cirochou	2 036	2,1	43
Kalná Roztoka	560	8,4	47
Klenová	526	25,9	136
Snina	20 478	6,3	1 290
Stakčín	2 477	22,2	550
Ubl'a	802	17,8	143
Ulič	928	20,2	188
Spolu	31 160	-	2 464

Zdroj: Atlas rómskych komunit 2013, vlastné spracovanie

Problémom je nezamestnanosť marginalizovaných nízkopríjmových skupín obyvateľov a znevýhodnených ľudí na trhu práce (ohrozených sociálnou exklúziou, osôb s nízkou kvalifikáciou alebo bez kvalifikácie, dlhodobo nezamestnaných, a pod.). Ich jediným možným zamestnávateľom by mohli byť sociálne podniky, ktoré však v regióne chýbajú. Kúpna sila obyvateľov okresu Snina je na úrovni 80 – 89 % slovenského priemeru.

Región sa výrazne vyľudňuje. Hlavnou príčinou **vyst'ahovalectva za prácou** je dlhodobo zlá sociálno-ekonomická situácia, ktorá má negatívny dopad aj na demografickú situáciu – dochádza k poklesu počtu obyvateľov, k poklesu prirodzeného prírastku, zvyšovaniu priemerného veku aj indexu starnutia obyvateľstva. Medzi rokmi 2005 až 2015 zo Slovenska odišlo do zahraničia okolo 0,5 % obyvateľov, približne 15 % z nich tvorili vyst'ahovaní z Prešovského kraja.. Okres Snina patrí medzi okresy najviac zasiahnuté odchodmi. Z hľadiska vekovej štruktúry najčastejšie cestujú za prácou do zahraničia mladí vo veku od 25 do 34 rokov. Odchod kvalifikovaných pracovných síl do priemyselných centier Slovenska a zahraničia v značnej miere oslabuje ľudský potenciál regiónu.

Už v roku 2006 bol na základe oficiálnych štatistík Atlasu obyvateľov Slovenska predpokladaný v roku 2025 prirodzený prírastok v okrese Snina v rozpätí -9 až -4,5 %, pričom priemerný vek obyvateľstva bol predpokladaný v rozpätí 42,1 až 44 rokov. Priemerný vek obyvateľstva dosahuje v súčasnosti hranicu 41,7 roka. Najvýznamnejšie zastúpenie majú obyvatelia v produktívnom veku, ktorí predstavujú až 71,4 % obyvateľstva okresu, čo je viac aj v porovnaní s celoslovenským priemerom a priemerom v Prešovskom kraji. Negatívnym javom je naopak zníženie podielu obyvateľov v predproduktívnom veku z 21,0 % v roku 2000 až na 13,4 % v roku 2017.

Tab. č. 4: Obyvateľstvo podľa základných vekových skupín (v %)

Veková kategória	Rok 2017			Rok 2000		
	Okres Snina	PSK	SR	Okres Snina	PSK	SR

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

Osoby v predproduktívnom veku (0 až 14 rokov)	13,4	17,9	15,6	21,0	23,0	19,2
Osoby v produktívnom veku (15 až 64 rokov)	71,4	68,6	68,9	67,1	66,8	69,4
Osoby v poproduktívnom veku (65 a viac rokov)	15,1	13,5	15,5	12,0	10,2	11,5
Priemerný vek (počet rokov)	41,1	38,3	40,6	35,2	33,7	36,0

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

Zánik pracovných miest na vidieku a naopak pokračujúci trend v sústreďovaní pracovných miest a podnikateľského prostredia v rámci mesta Snina a jeho bezprostredného okolia **zvyšuje závislosť ľudí od dochádzania z vidieka za prácou**. S tým súvisia problémy s dostupnosťou a kvalitou verejnej dopravy, stratou času potrebného na prepravu do zamestnania a výdavkami na cestovné. Na vidieku pritom dnes býva 45,7 % obyvateľov okresu. Najväčší pokles obyvateľov až o 61 % oproti roku 1970 je v Uličskej doline, kde v súčasnosti žije 2 315 obyvateľov. Značný pokles obyvateľov pri porovnaní rokov 2017 a 1970 je aj v Pčolinskej (o 46 %) a Ublánskej doline (o 45 %). Nárast počtu obyvateľov oproti roku 1970 je len v Cirošskej doline, a to o 35 %, čo predstavuje 29 437 obyvateľov, z nich najviac obyvateľov žije v okresnom meste Snina, kde je tiež najvyšší prirodzený prírastok a najväčšia hustota obyvateľov (350 obyv. na km²). Na základe vyššie uvedených údajov **možno reálne predpokladať, že ak nedôjde k žiadnym resp. zásadným pozitívnym sociálno-ekonomickým zmenám, tak v krátkej dobe časť obcí (najmä do 99 obyvateľov) zanikne**.

Zamestnanosť

Z populácie okresu 36 945 osôb bolo v roku 2017 v produktívnom veku 26 394 osôb, z nich podľa ŠÚ SR bolo ekonomicky aktívnych 18 798 osôb. Z ekonomicky aktívnych je 1 780 nezamestnaných (uchádzačov o zamestnanie). Podľa štatistiky „Zamestnanci podľa SK NACE“ (tabuľka č. 5) je hlavným zamestnávateľom v okrese odvetvie priemyslu (strojársky, drevospracujúci, elektrotechnický, obuvnícky priemysel, výroba plastov) až s 25,21 % podielom, nasledované vzdelávaním s 12,7%, zdravotníctvom s 10,8%, stavebníctvom s 9,5 % a verejnou správou s 8,2 %.

Pre objektívnu informáciu (podniková štatistika nepokrýva zamestnanosť v malých podnikoch), doplníme ďalšie údaje z oficiálnych štatistík. Podľa údajov Štatistického úradu SR k 31. 12. 2017 pôsobilo na území okresu **2 196 živnostníkov a 751 právnických osôb**, z toho **588 firiem** a 163 neziskových právnických osôb (podrobne v prílohe, tabuľka P1). Najviac firiem bolo sústredených v meste Snina, v okrajových častiach okresu ich počet klesal. Z hľadiska štruktúry dominoval obchod, priemyselná výroba, stavebníctvo, lesníctvo a poľnohospodárstvo. Z celkového počtu 588 podnikov pôsobilo vo veľkoobchode a v maloobchode 17,17 %, v priemysle 23,3 %, v stavebníctve 9,5 % a v poľnohospodárstve a lesníctve 11 %. Z celkového počtu 2 196 živnostníkov pôsobilo v priemysle 31,44 %, v stavebníctve 19,37 %, vo veľkoobchode a v maloobchode 15,22 %, v odborných, vedeckých a technických činnostiach 8,4 % a v poľnohospodárstve a lesníctve 6,8 %.

Tab. č. 5: Zamestnanci podľa SK NACE Rev. 2 (výber) v roku 2017

Odvetvie podľa SK NACE	Počet zamestnancov
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	D
Priemysel spolu	1332
Priemyselná výroba	1 141
Stavebníctvo	503
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motor. vozidiel a motocyklov	389
Doprava a skladovanie	104

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

Ubytovacie a stravovacie služby	D
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	432
Vzdelávanie	673
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	570
Umenie, zábava a rekreácia	35
Ostatné činnosti	32
Spolu	5 283

Poznámka: „D“ údaj nie je možné publikovať pre jeho dôverný charakter

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

Mzdové ohodnotenie zamestnancov v okrese Snina je na úrovni 83 % priemeru Prešovského kraja a na úrovni 69 % slovenského priemeru, líši sa podľa odvetvia (tabuľka č. 6).

Tab. č. 6: Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (Eur) v roku 2017

Odvetvie podľa SK NACE	Okres Snina	PSK	Slovensko
Spolu	762	875	1 095
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	D	839	903
Priemysel spolu	703	862	1 146
Priemyselná výroba	696	854	1 135
Stavebníctvo	840	806	949
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motor. vozidiel a motocyklov	645	791	1 032
Doprava a skladovanie	703	937	996
Ubytovacie a stravovacie služby	D	591	652
Informácie a komunikácia	1 731	1 165	1 983
Finančné a poisťovacie činnosti	1 290	1 225	1 760
Činnosti v oblasti nehnuteľností	894	857	1 104
Odborné, vedecké a technické činnosti	D	953	1 357
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	822	1 012	1 157
Vzdelávanie	902	959	950
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	914	965	1 060
Umenie, zábava a rekreácia	711	859	851
Ostatné činnosti	560	563	768

Poznámka: „D“ údaj nie je možné publikovať pre jeho dôverný charakter

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

Okres Snina patrí medzi okresy s najnižšími priemernými príjmami, a to nielen z pohľadu príjmov z národného hospodárstva do regiónov, ale aj príjmov obyvateľov ako takých. Priemerná mesačná mzda zamestnanca v okrese Snina v roku 2017 bola 762 EUR, pričom v Prešovskom kraji bola priemerná mzda 875 EUR, na Slovensku 1 095 EUR a v Bratislavskom kraji dokonca 1 426 EUR. Aj z toho dôvodu sa problematika dostupnosti všetkých typov služieb, vrátane sociálnych a ďalších, netýka len marginalizovanej rómskej komunity.

Nezamestnanosť

Miera nezamestnanosti v okrese postupne klesala z 22,31 % v decembri roku 2009 na 9,28 % v decembri roku 2017. **Miera nezamestnanosti v okrese Snina**, počítaná z celkového počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie, **k 31.08.2018 predstavovala 9,65 %**, v porovnaní s koncom augusta 2017 je evidovaný pokles o 1,56 percentuálneho bodu. Aktuálna miera nezamestnanosti nie je kritická v porovnaní s mierou nezamestnanosti na úrovni Prešovského kraja. Realita je však taká, že okres vykazuje vysoký podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov odchádzajúcich za prácou do zahraničia, ktorí nie sú evidovaní na úrade práce, čo má vplyv na objektivnosť údajov.

Celkový počet uchádzačov o zamestnanie je 1780. **Až 62 % nezamestnaných tvoria osoby so stredným odborným vzdelaním**, takmer 18 % nezamestnaných tvoria uchádzači o zamestnanie so základným vzdelaním, vysoký je aj podiel vysokoškolákov. Ukazuje sa potreba zamerať stredné aj základné školy na prax podobne, ako je to bežné v iných štátoch, tiež zladit' učebné odbory stredných škôl s požiadavkami trhu práce.

Uchádzači o zamestnanie s dĺžkou evidencie viac ako 12 mesiacov, predstavujú v okrese Snina 46,97 % z celkového počtu. Z hľadiska vekových skupín je najsilnejšie zastúpená kategória UoZ vo veku 50 a viac rokov s podielom 32,19 %.

Tab. č. 7: Štruktúra UoZ podľa najvyššie dosiahnutého vzdelania, k 31.8.2018

Stupeň vzdelania	Okres Snina		PSK		Slovensko	
	počet	%	počet	%	počet	%
10 - Neukončené základné vzdelanie	42	2,36	4 708	11,04	10 938	6,10
11 - Základné vzdelanie	314	17,70	13 418	31,45	46 004	25,65
12 - Nižšie stredné odborné vzdelanie	0	0,00	409	0,96	1 041	0,58
13 - Stredné odborné vzdelanie	553	31,07	9 659	22,64	45 088	25,14
14 - Úplné stredné odborné vzdelanie	552	31,01	8 405	19,70	41 689	23,25
15 - Úplné stredné všeobecné vzdelanie	70	3,93	1 126	2,64	7 020	3,91
16 - Vyššie odborné vzdelanie	18	1,01	103	2,41	876	0,49
17 - Vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa	41	2,30	908	2,13	4 435	2,47
18 - Vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa	186	10,45	3 772	8,84	21 232	11,84
19 - Vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa	3	0,16	104	0,24	736	0,41
Neurčené	1	-	50	0,12	284	0,16
Spolu	1 780	100	42 662	100	179 343	100

Zdroj: Mesačná štatistika o počte a štruktúre UoZ za mesiac august 2018, ÚPSVaR

Tab. č. 8: Štruktúra UoZ podľa veku, k 31.8.2018

Veková kategória	Okres Snina		PSK		Slovensko	
	počet	%	počet	%	počet	%
-20 rokov	24	1,3	1 319	3,09	3 463	1,93
21-29 rokov	363	20,4	10 491	24,59	40 093	22,36
30-39 rokov	381	21,4	10 295	24,13	42 548	23,72
40-49 rokov	439	24,7	9 550	22,39	40 594	22,63
50+ rokov	573	32,2	11 007	25,80	52 644	29,36
Nezistené	-	-	-	-	1	-
Spolu	1780	100,0	42 662	100,0	179 343	100

Zdroj: Mesačná štatistika o počte a štruktúre UoZ za mesiac august 2018, ÚPSVaR

Tab. č. 9: Štruktúra UoZ podľa doby trvania nezamestnanosti v %, k 31.8.2018

Doba trvania nezamestnanosti	Okres Snina		PSK		Slovensko	
	počet	%	počet	%	počet	%
-6 mesiacov	653	36,7	15 325	35,9	77 219	43,1

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

7-12 mesiacov	291	16,3	7 244	17,0	30 382	16,9
13-48 mesiacov	382	21,5	9 358	21,9	36 142	20,2
49+ mesiacov	454	25,5	10 735	25,2	35 600	19,8
Spolu	1 780	100,0	42 662	100,0	179 343	100

Zdroj: Mesačná štatistika o počte a štruktúre UoZ za mesiac august 2018, ÚPSVaR

Poľnohospodárstvo

Poľnohospodársky pôdny fond okresu Snina predstavuje výmeru 24 915 ha, z toho 18 678 ha sú trvalo trávne porasty a 5 432 ha je orná pôda. Výrazne nízky je podiel ovocných sádov (detaily v prílohe, tabuľka č. P5).

Tab. č. 10: Využitie pôdy v %

v % celkovej výmery	2017		
	Okres Snina	PSK	SR
orná pôda	6,75	39,4	59,1
záhrada	0,99	2,9	3,2
ovocný sad	-	0,5	0,7
trvalý trávny porast	23,21	57,2	35,8
nepoľnohospodárska pôda - lesný pozemok	63,59	49,5	41,3

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

Tab. č. 11: Vybrané indikátory živočíšnej a rastlinnej výroby

	1997			2017		
	Okres Snina	PSK	Slovensko	Okres Snina	PSK	Slovensko
hektárová úroda (t/ha)						
Zrniny spolu	3,03	2,88	4,30	3,97	4,02	4,81
Obilniny	3,09	2,91	4,39	3,97	4,11	4,86
Olejniny	2,35	1,75	1,93	1,79	2,19	2,66
Zemiaky	14,07	13,56	15,52	8,16	18,46	20,09
Viacročné krmoviny na ornej pôde	3,16	4,82	6,13	2,7	3,19	3,89
ks na 100 ha poľnohospodárskej pôdy						
Hovädzí dobytok	24,7	28,0	26,8	33,1	31,6	23,0
Kravy	11,8	12,7	11,2	16,5	15,2	10,2
Ovce	9,9	19,2	14,4	21,2	28,5	19,1
Ošipané	37,7	93,9	102,8	14,8	40,0	45,8
Hydina	701,6	1040,3	938,3	666,0	439,6	994,4
Sliepky	574,2	465,5	403,9	570,1	346,7	439,6

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

V poľnohospodárskej výrobe okresu v súčasnosti pretrváva extenzívny spôsob rastlinnej a živočíšnej výroby charakteristický nízkymi hektárovými úrodami a nízkou úžitkovosťou hospodárskych zvierat. Časť pôdy sa nevyužíva, je zarastená krovitou a stromovou vegetáciou. V súčasnosti sú vyššie hektárové výnosy obilnín a olejnin, naopak výnosy zemiakov a viacročných krmovín klesajú, v prípade zemiakov na úroveň výrazne nižšiu, ako je slovenský priemer (tabuľka č. 11). Vyššia výmera trávnatých plôch reflektuje vysoký podiel živočíšnej výroby, ktorá preyšuje slovenský priemer u hovädzieho dobytku, kráv a oviec. Výrazný pokles nastal v chove hydiny, sliepok a v chove ošipaných.

V obhospodarovaní pôdy si dominantné postavenie zachoval **štátny podnik LPM š. p. Ulič**, ktorý obhospodaruje prevažnú časť poľnohospodárskej pôdy v rámci NP Poloniny a jeho ochranného pásma (1 996 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho necelých 20 % je ornej pôdy), tiež **bývalé poľnohospodárske družstvá**, ktoré sa pretransformovali na súkromné poľnohospodárske spoločnosti. Tieto majú prevádzky v obciach Stakčín a Dlhé nad Cirochou.

V okrese Snina je pôsobí tiež 10 samostatne **hospodáriacich roľníkov (SHR) a malých, resp. rodinných fariem**, zaoberajúcich sa prevažne chovom hovädzieho dobytky a oviec.

Pomerne rozšírené je **včelárstvo**. V okrese pôsobia 4 včelárske organizácie a jedna včelia farma. Odhadovaný stav počet včelstiev v okrese Snina je okolo 3 tisíc. V okrese, hoci sa tu nachádza niekoľko rybníkov, neexistuje **rybníkarstvo** za účelom chovu vybraných druhov rýb.

Na rastlinnú a živočíšnu výrobu by mal nadväzovať miestny spracovateľský potravinársky priemysel, ktorý však v okrese chýba. Rovnako aj distribučný reťazec predaja lokálnych poľnohospodárskych výrobkov. Najmä malí poľnohospodári nemajú organizačné kapacity na to, aby dostali svoje produkty do obchodov a na trhy.

Lesníctvo

Lesy zaberajú celkovo 63 % územia okresu Snina. Lesný pôdny fond v rámci okresu predstavuje výmeru **51 172 ha**. Z tejto plochy je 27 248 ha na vlastnom území NP Poloniny a 8 133 ha v jeho ochrannom pásme. Najviac zastúpenou drevinou v lesoch v okrese Snina je **buk (65 %)** a následne hrab (6,4 %), breza (6,4 %), dub (3,9 %), smrekovec (3,8 %), javor (3,6 %), smrek (2,8 %) a borovica (2 %).

Dominantným zamestnávateľom na lesnom pôdnom fonde v okrese je **LPM š. p. Ulič** obhospodarujúci 24 759 ha lesného pôdneho fondu, z ktorých je vo vlastníctve štátu 18 457 ha. V okrese hospodári ďalších **74 prevažne súkromných obhospodarovateľov** lesov, z ktorých je 45 urbárskych spoločností. Obhospodarovatelia lesov sa vo svojej činnosti okrem ťažby dreva zameriavajú i na **drevársku výrobu a škôlkarstvo**.

Tab. č. 12: Prehľad kategórií lesov v okrese Snina podľa ich funkcie a užívania

Hospodárske lesy	Spolu	38 431 ha
Ochranné lesy	Lesy na mimoriadne nepriaznivých stanovištiach	121
	Vysokohorské lesy	1 023
	Ostatné lesy s prevažujúcou funkciou ochrany pôdy	2 023
	Spolu	3 168 ha
Lesy osobitného určenia	Lesy v ochranných pásmach vodárenských zdrojov	6 011
	Lesy v chránených územiach	1 618
	Vojenské lesy	1,7
	Spolu	7 630 ha

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

Za zdroj obmedzení v hospodárení v lesoch v okrese Snina je považovaná ochrana prírody a to aj napriek tomu, že jej vplyv na hospodárenie v regióne je veľmi limitovaný. **Reálne sa prísna ochrana vzťahuje iba na necelé 3 % územia z okresu Snina.** Ide o územia s najprísnejším 5. stupňom ochrany (prírodné rezervácie). Na 97 % územia okresu sa realizuje v podstate bežná poľnohospodárska a lesohospodárska činnosť. **Osobitný režim obhospodarovania lesov** sa realizuje v pásme hygienickej ochrany (PHO) VN Starina, vyplývajúci z rozhodnutia o zriadení

PHO. Žiaden zo subjektov hospodáriacich v okrese Snina nemá svoje hospodárenie certifikované v **systéme FSC** (ekologické, environmentálne a sociálne zodpovedné hospodárenie v lesoch).

V oblasti spracovania drevnej hmoty pôsobí v okrese viacero malých firiem resp. živnostníkov, zameraných na spracovanie drevnej hmoty a výrobu stolárskych a tesárskych výrobkov.

Priemysel

Medzi dominantné odvetvia priemyslu v Snine vždy patrilo **strojárstvo, drevospracujúci, obuvnícky priemysel**, v posledných desaťročiach aj výroba plastov. Významní zamestnávateľia v okrese sú sústredení predovšetkým v okresnom meste Snina.

V areáli bývalého podniku Vihorlat š. p., je vybudovaný **priemyselný park Snina**, v ktorom svoju činnosť vykonáva viacero spoločností. V súčasnosti majú svoje prevádzky v priemyselnom parku aj firmy, ktoré sa neorientujú len na strojársku výrobu.

Medzi najväčších zamestnávateľov v priemysle v okrese Snina (do 250 zamestnancov) patria podniky so zameraním na výrobu tlakových odliatok z ľahkých kovov pre priemysel, strojársku výrobu, tiež výrobu pre automobilový priemysel (160 zamestnancov).

Významnými firmami sú aj podniky zamestnávajúce do 50 zamestnancov. Pre rozvoj nových príležitostí v oblasti priemyslu je vhodné uvažovať s ich umiestňovaním v existujúcich priemyselných resp. hospodárskych objektoch (po nevyhnutnej rekonštrukcii priestorov) resp. v nových priemyselných lokalitách.

Cestovný ruch

Cestovný ruch v okrese Snina je na veľmi nízkej úrovni v porovnaní s ostatnými okresmi SR. Napriek zvyšovaniu návštevnosti okresu a zvyšovaniu počtu ubytovacích zariadení, medziročne klesá počet prenocovaní. Nedostatočná infraštruktúra a ponuka kvalitných, variabilných turistických produktov nedokáže presvedčiť turistov na dlhodobú rekreáciu. Na druhej strane sa v okrese nachádza množstvo prírodných a kultúrnych pamiatok, vrátane lokalít zaradených do zoznamu svetového dedičstva UNESCO priamo v okrese Snina (Karpatské bukové pralesy) aj v susednom okrese Sobrance (chrám v Ruskej Bystrej ako súčasť lokality „Drevené chrámy v slovenskej časti Karpát“).

Najčastejším dôvodom návštevy záujmového územia je pešia turistika v NP Poloniny a CHKO Vihorlat (výmery chránených území uvedené v prílohe, tabuľky P2 a P3), ktorú vyhľadávajú najmä slovenskí, českí a poľskí turisti (tvoria 90 % všetkých návštevníkov), tiež Biokúpalisko Sninské rybníky, Astronomické observatórium na Kolonickom sedle.

V okrese sa nachádza **56 národných kultúrnych pamiatok (NKP)**, medzi nimi najmä chrámy východného obradu. Časť z nich je v havarijnom stave (detaily v prílohe, tabuľka P6), len časť pamiatok je turisticky prístupná. K pamiatkam, ktoré majú potenciál pre kultúrno-poznávacie cestovný ruch, patria aj tzv. **pamätihodnosti miestneho významu** (detaily v prílohe, tabuľka P7), predovšetkým vojnové cintoríny, torzá bývalých lesných úzkokolažok, objekty tradičnej ľudovej architektúry a iné. Medzi najviac navštevované zariadenia v okrese Snina patria Biokúpalisko Sninské rybníky a Astronomické observatórium na Kolonickom sedle s Parkom tmavej oblohy.

Pešie turistické trasy a cyklotrasy

V okrese Snina je prístupných **152,5 km značených peších turistických trás**, celkovo 12 trás (červená značka: 85 km, 4 trasy; modrá značka: 35 km, 3 trasy; zelená značka: 17,5 km, 3 trasy; žltá značka: 15 km, 2 trasy). Hlavné turistické trasy sú v Národnom parku Poloniny a CHKO Vihorlat. Okresom prechádza celkom **8 tematických cyklotrás v celkovej dĺžke 281,5 km**. Až 3 z 8 cyklotrás sú medzinárodné (č. 16 – Karpatská cyklistická cesta 65 km, Po stopách Herkula

25 km, Zelený bicykel 52 km), z nich 2 spájajúce Slovensko s Poľskom a Ukrajinou a 1 spájajúca Slovensko len s Ukrajinou (zatiaľ v teréne vyznačená len na Slovensku). Ďalšie 2 tematické cyklotrasy (modrá značka) prekračujúce územie okresu v smere na Medzilaborce a Sobrance, spájajú významné, prevažne kultúrne turistické body záujmu (Cyklochodník umenia v dĺžke 18 km a Cyklistický chodník ikon v dĺžke 61 km). Z hľadiska dĺžky oficiálnych (legalizovaných) cyklotrás patrí okres Snina na popredné miesta v Prešovskom kraji. Podobne ako u peších turistických trás, aj u cyklotrás je **problematická ich nedostatočná vybavenosť turistickou infraštruktúrou (chýbajúce odpočívadlá atď.), nedostatočná pravidelná starostlivosť o trasy, čistenie trás a obnovu značenia.**

Sekundárna ponuka cestovného ruchu

Okres Snina mal v roku 2017 registrovaných 1 551 lôžok v 19 ubytovacích zariadeniach. Počet prenocovaní sa odlišuje v okresnom meste Snina oproti vidieku. V meste Snina dochádza medziročne k zvýšeniu počtu prenocovaní, na vidieku naopak k zníženiu. Čisté využitie lôžok nedosiahlo 12 %. Údaje ubytovacej štatistiky pre Štatistický úrad SR poskytuje len 8 obcí (Belá nad Cirochou, Osadné, Pichne, Runina, Stakčín, Ubl'a, Ulič a Zemplínske Hámre), v Štatistickom registri ubytovacích zariadení nie sú vedené všetky ubytovacie zariadenia v okrese. Niektoré obce nemajú zavedenú daň z ubytovania.

Návštevnosť

Podľa miestneho zisťovania ubytovacích zariadení v okrese Snina za rok 2017 pochádzajú návštevníci najmä zo Slovenska (77 %), z Českej republiky (8 %), Poľska (4 %) a Ukrajiny (3 %). Ďalšími krajinami v poradí sú Maďarsko (2 %) a Nemecko (1 %), pričom v poslednom prípade ide najmä o obchodných cestujúcich. Návštevnosť okresu má **výrazne sezónny charakter** (prevažne v letných mesiacoch). Najvyššia návštevnosť je počas mesiacov **máj až september**, najnižšia počas mesiacov november až január.

Nie je zabezpečený komplexný zber ani vyhodnocovanie údajov o návštevnosti oficiálnou autoritou na riadenie cestovného ruchu. Elektronické ani iné sčítacie zariadenia sa v okrese nenachádzajú, ani na chránených územiach. Dá sa reálne odhadovať, že CHKO Vihorlat má vďaka Morskému oku vyššiu návštevnosť ako NP Poloniny, ktorý má podľa expertných odhadov najnižšiu návštevnosť spomedzi slovenských národných parkov aj napriek tomu, že na jeho území sa nachádzajú vzácne Karpatské bukove pralesy. Expertne sa odhaduje, že NP Poloniny ročne navštívi cca 15 000 turistov, a to prevažne zo Slovenska a z Poľska. Napriek tomu, že za severnou hranicou, v poľskom národnom parku Bieszczady, evidujú v období apríl – november 2017 513 000 vstupov, len minimum z týchto návštevníkov navštívi aj NP Poloniny na Slovensku.

Zameranie sa na viacdňovú turistiku, vďaka ktorej dôjde k zvýšeniu počtu prenocovaní na vidieku, môže predstavovať základ rozvoj regiónu, vytvorenie pracovných miest a tým aj udržanie a opätovné zvyšovanie počtu obyvateľov.

Inštitucionálne zabezpečenie cestovného ruchu

V okrese Snina pôsobí od roku 2012 **Oblasťná organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš** (OOCR HZHŠ), založená na základe zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu, ktorá zastrešuje 5 okresov (Vranov nad Topľou, Stropkov, Medzilaborce, Humenné a Sninu). Združuje 8 samospráv a 5 podnikateľských subjektov. Za okres Snina sú v nej zastúpené len 3 subjekty – 2 samosprávy (mesto Snina a obec Zemplínske Hámre) a 1 podnikateľský subjekt. Činnosť organizácie nemožno považovať za dostatočnú, k čomu prispieva nízky ročný rozpočet na úrovni 40 000 EUR, neuplatňovaná koncepcia rozvoja, chýbajúca destinačná stratégia, chýbajúca tvorba vlastných produktov a tiež nedostatočná členská základňa. Porovnaním s ostatnými OOCR na Slovensku z pohľadu zapojenia (sieťovania) podnikateľov a samospráv v členskej základni OOCR je OOCR HZHŠ s 13 subjektmi až na 33. mieste z celkového počtu 36 organizácií.

V okrese je celkom 5 **turisticko-informačných centier (TIC)** (Nová Sedlica cez ŠOP SR, Snina 2x, Zemplínske Hámre a Ubl'a), pričom len 2 TIC (v Snine a v Novej Sedlici) fungujú celoročne. Mesto Snina a obec Zemplínske Hámre majú ďalšie kapacity alokované v dvoch kultúrnych zariadeniach (Kaštiel v Snine a Múzeum Zemplínske Hámre). V Uličskej doline je vybudovaných 6 informačných centier, ktoré fungujú na samoobslužnom princípe. V Pčolinskej doline je zriadené jedno takéto samoobslužné informačné centrum. Členom AICES je len jedno TIC v Snine, ktoré je súkromné.

V rámci okresu Snina pôsobí **Správa NP Poloniny** ako organizačný útvar ŠOP SR, ktorá okrem iného vykonáva aj sprievodcovskú, výchovnú, vzdelávaciu a propagačnú činnosť zameranú na ochranu prírody a krajiny. Okrem prevádzkovania informačného strediska ochrany prírody (v Novej Sedlici), náučných chodníkov a lokalít, zabezpečuje aj riadenie aktivít na území NP a v jeho ochrannom pásme podľa platného návštevníckeho poriadku. Keďže nie je vlastníkom a ani správcom územia v NP Poloniny, je výkon tejto činnosti obtiažny. Podobne je to aj so Správou CHKO Vihorlat.

Veľkou bariérou rozvoja je skutočnosť, že chránené územia (vrátane lokality UNESCO Karpatské bukové pralesy) **nie sú spravované nadrezortne (prierezovo)**, ale samostatne z pohľadu pôsobnosti ministerstva pôdohospodárstva (lesné hospodárstvo a poľnohospodárstvo), ministerstva životného prostredia (ochrana prírody a krajiny), ministerstva obrany (lokality vojenských lesov vo Vihorlate), ministerstvo vnútra (ochrana štátnej hranice) a ministerstva dopravy (dopravná dostupnosť, cyklotrasy a cestovný ruch). Pri spravovaní územia nie je zohľadnené, že lokality KBP sa administratívne týkajú 2 samosprávnych krajov (Prešovského a Košického). V území neexistuje jednotná koncepcia rozvoja. Navyše viaceré zákonné úpravy, ktoré majú dosah na toto územie, nie sú navzájom zosúladené (zákon č. 543/2012 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, zákon č. 326/2015 Z. z. o lesoch a ďalšie).

Problémom je aj neoprávnený vjazd štvorkoliek, motoriek a ďalších vozidiel do chránených území, čo je z hľadiska ochrany prírody a rozvoja cestovného ruchu turistami vnímané podobne negatívne ako manipulačné sklady vyťaženého dreva v blízkosti turistických trás. Aj vzhľadom na potenciál tejto aktivity je dôležité vytvárať podmienky pre realizáciu týchto činností mimo chránených území.

Kultúrna činnosť

V Snine funguje niekoľko kultúrnych inštitúcií, prispievajúcich k zachovávaniu kultúry a zvykov: Mestské kultúrne a osvetové stredisko (s prevádzkou muzeálnej expozície, galérie a knižnice v Kaštieli Snina), Galéria Andreja Smoláka, Dom Matice Slovenskej, Základná umelecká škola Snina, Folklórny súbor Vihorlat, Folklórny súbor Šiňava a ďalšie menšie hudobné a tanečné skupiny. Niektoré z uvedených v rámci svojej činnosti prezentujú okrem kultúry a zvykov Slovákov aj tradície menšín žijúcich v okrese Snina.

Históriu, zvyky, zachovávanie tradícií ale aj súčasnú kultúru Rusínov rozvíjajú viaceré organizácie, školy, múzeá a ich edukačné programy, osvetové strediská, centrá voľného času, divadlá, médiá a národnostné vysielania, tiež samosprávy a amatérske folklórne súbory (na regionálnej úrovni napr. súbory Polonina v Uliči, Beskyd v Stakčine a Čemerica v Stakčine), ktoré pripravujú svoj program prevažne v rusínskom jazyku. Niektoré obce majú svoj miestny rusínsky folklórny festival. V regióne je organizovaných niekoľko jednodňových kultúrnych podujatí najmä folklórneho charakteru. Okrem Topole nie sú žiadne z podujatí späté s historickými osobnosťami a udalosťami.

Zaujímavé územie **nedostatočne využíva miestne legendy a pamätne udalosti a významné osobnosti** pre svoj kultúrno-sociálny a ekonomický rozvoj. V rámci podujatí je väčšinou prezentovaný folklór, chýba prezentácia osobitných prvkov a daností miestnych obcí (napr. tradície

a zvyky východného obradu), výnimkou sú len podujatia v Topoli a v Novej Sedlici spojené s oslavou Vianoc (Christos Raždajetsja/Roždenstvo Christovo) a v Snine dožinky. V rusínskych obciach sú veľmi živé veľkonočné tradície (Pascha), ktoré však nie sú nijako využívané v rámci turistickej ponuky.

Remeslá

V minulosti sa v riešenom okrese vykonávali mnohé tradičné remeslá, z ktorých mnohé zanikli. Úplne zanikli pôvodné remeslá spojené s činnosťou tradičného hospodárenia a tradičnej stavebnej a priemyselnej výroby (kožušníctvo, súkenníctvo, remenárstvo, kolárstvo, truhliarstvo, korytárstvo, garbiarstvo, kamenárstvo, hámorníctvo). Rovnako zanikla (v 70. rokoch 20. storočia) aj výroba striech zo slamy, nadväzujúca na tradičné pestovanie raže. V súčasnosti možno hovoriť o zachovaných najmä nasledujúcich tradičných remeslách: píšťalkárstvo (Kolonica), podkováčstvo koní (Snina), rezbárstvo (Ruský Potok, Stakčín, Zemplínske Hámre), prútenárstvo (Runina), metliarstvo (Zemplínske Hámre), tkáčstvo (Dlhé nad Cirochou), krasličiarstvo (Stakčín, Snina), výšivkárstvo (Uličské Krivé), šúpolarstvo (Kolonica) a sviečkarstvo (Stakčín, Belá nad Cirochou).

Najviac remeselníkov je dnes sústredených v Uličskej a Cirošskej doline. Väčšinou ide o činnosti, ktoré uskutočňujú miestni ľudia ako svoju záľubu, teda remeslo nie je hlavným zdrojom ich príjmu. Prezentujú sa najmä počas regionálnych folklórnych podujatí. Ukážky tradičného tkania a tiež tvorivé hrnčiarske dielne realizuje občianske združenie DO Fénix v Snine.

Tradičné remeslá boli v posledných rokoch rozšírené aj o výrobu remeselných produktov, ktoré možno charakterizovať ako tzv. **lokálne produkty**. Ich predaj sa realizuje poväčšine len na lokálnej úrovni počas folklórnych festivalov. Ide hlavne o rezbárstvo (Snina, Pčoliné, Ulič), hrnčiarske dielne (Snina), výšivkárstvo (Snina, Ulič) a tkáčstvo (Dlhé nad Cirochou, Snina).

Niektoré z remeselných činností a remeselných výrobkov majú veľký potenciál, aby sa stali trvalým zdrojom príjmu pre miestne obyvateľstvo ako hlavná alebo doplnková aktivita počas pobytu turistov v regióne. Vzhľadom na súčasné tendencie opätovného návratu k tradíciám a „ku koreňom“ môžu byť priamo vyrábané v regióne ako originálny lokálny produkt.

Remeselná zručnosť miestnych ľudí je kľúčová aj z dôvodu **nevyhnutnej lokálnej kompetencie najmä v prípadoch obnovy pamiatok a miestnych pamätihodností** (pôvodné obytné domy, sýpky, mlyny, vyhne a pod.), ktoré v okrese chátrajú a postupne zanikajú. Zachovanie resp. oživenie remesiel ako súčasť kultúrneho dedičstva je základným predpokladom zachovania rôznorodosti národností v tomto multikulturálnom prihraničnom území s Poľskom a Ukrajinou.

Vzdelávanie

Materské a základné školy

Vzdelávanie v okrese je zabezpečené rozsiahlou sieťou predprimárneho a primárneho školstva. **V okrese Snina je 10 materských škôl a 10 základných škôl s materskou školou,** ktoré navštevuje 942 detí. V škôlkach pracuje 95 učiteľov. Podľa zriaďovateľa ide prevažne o obecné školy, s výnimkou dvoch cirkevných a dvoch súkromných škôl. Dve školy sú s vyučovacím jazykom rusínskym, ostatné so slovenským. Zariadenia starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa (jasle) v celom okrese chýbajú.

Základných škôl je v okrese 13, pričom 1. – 4. ročník navštevuje 1242 žiakov a 5. – 9. ročník 1458 žiakov. Na týchto základných školách pracuje celkom 245 učiteľov a 16 asistentov.

V okrese je **1 špeciálna základná škôl (štátna) v Snine**, ktorú navštevuje 63 detí. V škole pracuje 10 učiteľov a 1 asistent.

Očakávaný pokles počtu detí zvyrazňuje potrebu sústredenia kvalitných materských a základných škôl v strediskových obciach. S tým, ako klesá pôrodnosť, klesá aj počet obcí s dostatočným počtom detí pre efektívnu prevádzku materskej a základnej školy. Keďže v okrajových dolinách už fungujú len školy v strediskových obciach, je nutné prihliadať aj na inštitút málotriednych škôl. Kvôli zabezpečeniu prístupu k vzdelaniu, aj vzhľadom na riedkosť spojov verejnej hromadnej dopravy, **je dôležité uvažovať so zabezpečením mobility pre žiakov z okrajových obcí okresu.**

Aj napriek značnému zastúpeniu rusínskej a rómskej národnostnej menšiny, je v okrese **nedostatok možností pre národnostné vzdelávanie** na oboch stupňoch, predprimárnom a primárnom. V rusínskom jazyku je okrem dvoch základných škôl (celkom 95 žiakov) vzdelávanie uskutočňované na iných školách len formou krúžkov resp. večerných hodín. Podiel rómskej populácie na počte obyvateľov narastá, to predpokladá nutnosť posilnenia kapacít materských a základných škôl v meste Snina a obciach Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Kalná Roztoka, Klenová, Stakčín, Ubl'a a Ulič.

Stredné školy

Stredných škôl je v okrese Snina 5, pričom všetky sa nachádzajú v meste Snina.

Stredná priemyselná škola Snina má 4 študijné odbory – strojárstvo, elektrotechnika, technika a prevádzka dopravy a technické lýceum. Školu navštevuje 255 študentov, z toho 36 žien.

Stredná odborná škola Snina má 9 študijných odborov - daňové služby, dopravná prevádzka, spoločné stravovanie, vlasová kozmetika, obchodná akadémia, ochrana osôb a majetku, autoopravár, kuchár a kaderník. Školu navštevuje 180 študentov, z toho 83 žien.

Gymnázium Snina (štátne) a cirkevné **Gymnázium sv. Cyrila a Metoda**, ktorého zriaďovateľom je Rímskokatolícka cirkev - Arcibiskupstvo Košice. Obe gymnáziá ponúkajú 4-ročné a 8-ročné denné štúdium. Gymnázium Snina navštevuje celkovo 314 študentov, ktorých vyučuje 27 pedagógov. Cirkevné gymnázium navštevuje celkovo 178 študentov.

Spojená škola internátna v Snine ponúka tieto odbory: prípravný ročník, strojárka výroba – ručné spracúvanie kovov, strojárka výroba – kováčske práce, gastronomické služby (kuchár, cukrár), cukrárska výroba, výroba konfekcie – šitie odevov v odevnej konfekcii, textilná výroba – ľudovoumelecká tvorba, kožiarska výroba – výroba remenárskeho tovaru, kožiarska výroba – obuvnícka montáž, stavebná výroba – murárske práce, stavebná výroba – maliarske a natieračské práce, stavebná výroba – stavebné stolárstvo, poľnohospodárska výroba – oprava poľnohospodárskych strojov, opatrovateľská starostlivosť v zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach sociálnej starostlivosti, obchodná prevádzka – práca pri príprave jedál. Súčasťou školy je aj centrum špeciálno-pedagogického poradenstva a Praktická škola, ktorá poskytuje vzdelávanie a prípravu na výkon jednoduchých pracovných činností žiakom s mentálnym postihnutím alebo žiakom s mentálnym postihnutím v kombinácii s iným zdravotným postihnutím, ktorým stupeň postihnutia neumožňuje prípravu v odbornom učilišti alebo v strednej škole. Školu navštevuje 116 študentov.

Čo sa týka integrácie rómskej komunity, nie je dostatočne využívaný inštitút asistentov učiteľa v školských zariadeniach, ktoré navštevujú deti resp. žiaci MRK. Keďže podiel rómskej populácie na počte obyvateľov narastá, je dôležité zosúladiť učebné odbory stredných škôl s požiadavkami

trhu práce. Problémom nízkej vzdelanostnej úrovne v okrese je aj nízka motivácia rómskych žiakov ukončiť odborné vzdelávanie po dovŕšení veku povinnej školskej dochádzky a absencia ponuky tréningových aktivít pre nekvalifikovanú pracovnú silu. Práve tento problém si vyžaduje podporu inklúzie vo vzdelávaní a skvalitnenie výučby prostredníctvom asistentov učiteľa, čím by sa podporil rovný prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a zlepšenie výsledkov či kompetencií žiakov z MRK.

Z hľadiska komplexnosti služieb možno zhodnotiť, že v okrese je relatívne dostatočný počet interiérových a exteriérových športovísk, ktoré sú v rámci areálov škôl ale aj samostatne (telocvične, športová hala Snine, multifunkčné ihriská aj v obciach...). Chýba krytý bazén využiteľný pre plavecké výcviky materských a základných škôl, tiež krytá ľadová plocha.

Sociálne služby

V okrese Snina poskytuje sociálne služby 13 subjektov so 708 miestami, z toho 135 v zariadeniach pre seniorov, 105 v domovoch sociálnych služieb, 217 v špecializovaných zariadeniach sociálnych služieb, 211 v denných stacionároch a zvyšok v ostatných zariadeniach (podrobne v prílohe, tabuľka P8).

Poskytované sú služby sociálneho poradenstva zamerané na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii, služby krízovej intervencie, služby na podporu rodiny s deťmi, služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku.

V meste Snina poskytuje sociálne služby 5 subjektov: Mesto Snina (Zariadenie pre seniorov - Domov pokojnej staroby, Nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu), Slovenský červený kríž, územný spolok Snina, Centrum sociálnych služieb Zátíšie, Gabriela n. o. a Gréckokatolícka charita Prešov.

V roku 2017 bolo v dôchodkovom veku 15,12 % obyvateľstva, teda 5 586 osôb. Vzhľadom na vysoký podiel tejto skupiny ľudí je zrejmé, že dopyt po týchto službách bude rásť. **V celom okrese každoročne pribúda množstvo starších ľudí, najmä v kombinácii s osamelosťou alebo zdravotným hendikepom.** Napriek relatívne dostatočnému počtu miest v denných stacionároch v okrese môžeme hovoriť o nevyváženosti v ich geografickom umiestnení.

Vo všeobecnosti možno povedať, že u sociálnych služieb pobytového charakteru sú dlhšie čakacie lehoty aj vyše roka, čo je zapríčinené demografickým trendom a rastúcim počtom seniorov.

Niektoré druhy sociálnych služieb v celom okrese úplne chýbajú (nocľaháreň, domov na polceste, zariadenia starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa), resp. ich počet je nedostatočný (chýba komunitné centrum v meste Snina a ďalšie). Pre zlepšenie stavu a kvality života zdravotne hendikepovaných osôb je vhodné zabezpečiť celoročné poskytovanie terapie (hipoterapia, animoterapia a ďalšie).

Rovnako nepostačujú aktivity samospráv pre integráciu vylúčených rómskych komunit (s výnimkou obce Ulič). V celom okrese nie sú zavedené miestne občianske poriadkové služby, na druhej strane tieto sú žiadané výlučne v meste Snina.

Okrem poskytovateľov sociálnych služieb zaradených v registri poskytovateľov vedenom na Prešovskom samosprávnom kraji v okrese pôsobia ďalšie organizácie venujúce sa problematike skvalitňovania sociálneho a komunitného života:

- a) Centrum pedagogicko-psychologických poradenských služieb
- b) Slovenský zväz zdravotne postihnutých
- c) Združenie zdravotne postihnutých „Srdiečko“ Snina (poskytovanie služieb zdravotne postihnutým deťom, organizovanie sociálnej rehabilitácie, realizácia vzdelávacích a iných aktivít)
- d) Animoterapeuticko jazdecké centrum Snina (poskytovanie animoterapie a canisterapie, zameranie aj na ľudí s telesným a mentálnym postihnutím, autizmom, bývalých odchovancov detského domova, deti z problémových rodín, deti s poruchami správania)
- e) Nadácia ProFutura (finančná pomoc a poradenstvo pre osamelých rodičov s maloletými deťmi, občanov v sociálnej núdzi a s telesným postihnutím)
- f) Občianske združenie Bocianie deti (občania v sociálnej núdzi, občania s mentálnym postihnutím, bývalí odchovanci detského domova, deti z problémových rodín, deti s poruchami správania)
- g) Združenie Rómov pod Vihorlatom (nezamestnaní, osamelí rodičia s maloletými deťmi, občania v sociálnej núdzi, občania s telesným postihnutím, občania po výkone trestu, občania bez prístrešia, deti z problémových rodín a deti s poruchami správania)
- h) Komunita sestier Božského Vykupiteľa (strava, poradenstvo, duchovná pomoc, hry s deťmi)

Zdravotníctvo

Okres Snina má relatívne dobre rozvinutú sieť zdravotníckych zariadení. Priamo v Snine sa nachádza nemocnica, poliklinika a niekoľko súkromných zdravotných stredísk. Ďalšie zdravotné strediská sa nachádzajú v obciach Belá nad Cirochou, Ulič, Stakčín a Ubl'a.

Nemocnica Snina, v ktorej má mesto Snina svoju 100% majetkovú účasť, patrí medzi väčších zamestnávateľov okresu (253 zamestnancov). Má oddelenia: detské (15 lôžok), novorodenecké (10 lôžok), interné oddelenie (57 lôžok), gynekologicko-pôrodnické oddelenie (30 lôžok), chirurgicko – traumatologické oddelenie (47 lôžok), OAIM (4 lôžka), JIS pri oddelení vnútorné lekárstvo (4 lôžka) a JIS pri chirurgickom oddelení (4 lôžka). Poskytuje aj **špecializovanú ambulantnú starostlivosť** v nasledovných ambulanciách: chirurgická, gynekologická, traumatologická, diabetologická, neurologická, endoskopická, FRO – špecializovaná, anestéziologická, ambulancia funkčnej diagnostiky, príjmová ambulancia pri detskom oddelení, pri chirurgickom oddelení, pri OAIM, pri internom oddelení, pri gynekologickom a pôrodníckom oddelení, ÚPS pri detskom, internom, gynekologicko-pôrodníckom a chirurgickom oddelení. Ďalej poskytuje aj **jednodňovú zdravotnú starostlivosť** (v odbore gynekológia a pôrodníctvo a chirurgia), **služby stacionára, spoločné vyšetrovacie a liečebné zložky**.

Spádová oblasť nemocnice má regionálny charakter, aj napriek zlej dopravnej dostupnosti okrajových obcí v okrese Snina. Nemocnica má vlastné pracoviská RDG, CT, MR, biochemické a hematologické laboratórium a patológiu. Nemá dialyzačné pracovisko, preto sú pacienti z celého okresu zväzaní sanitkami na dialýzu do Humenného. Pre komplexnosť služieb je plánované aj zriadenie geriatrického oddelenia a vybudovanie urgentného príjmu. V závislosti na záujme v okrese Snina sa uvažuje so zriadením CIZS.

Tab. č. 13: Všeobecná a zubno-lekárska zdravotná starostlivosť v okrese

Kategória	Počet ambulancií	Pracovné miesta lekárov	
		počet	na 10 000 obyvateľov (18+)

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

Všeobecné lekárstvo	14	12,75	4,14
Všeobecná starostlivosť o deti a dorast	7	4,4	7,15
Lekárska služba prvej pomoci (v rámci všeobecnej ambulantnej starostlivosti)	3	-	-
Zubno-lekárska ambulantná starostlivosť	17	17,5	4,74

Zdroj: <http://www.nczisk.sk>, vlastné spracovanie

Z hľadiska počtu lekárskeho miest v ambulanciách v odbore všeobecná starostlivosť o deti a dorast na 10 000 obyvateľov vo veku 0 – 17 je okres Snina zaradený do kategórie 7,0 - 8,9 lekárskeho miest, pričom vo všetkých okolitých okresoch je situácia oveľa lepšia (Sobrance 9,0 – 10,9, Medzilaborce 11,0 – 12,9, Humenné 13,0 +). Z hľadiska počtu lekárskeho miest v ambulanciách v odbore všeobecné lekárstvo na 10 000 obyvateľov vo veku 18+ je okres Snina, rovnako ako susedný okres Humenné v kategórii 4,0 – 4,9 lekárskeho miest.

Podľa počtu pracovných miest lekárov a zubných lekárov v ambulanciách na 100 000 obyvateľov sa okres Snina zaraďuje do kategórie 100,0 – 199,9 miest, pričom všetky okolité okresy Medzilaborce, Humenné a Sobrance sú z hľadiska počtu pracovných miest lekárov v kategórii 200,0 - 299,9 pracovných miest.

2. ZHODNOTENIE ROZVOJOVÉHO POTENCIÁLU OKRESU SNINA

Pre opätovné naštartovanie dynamiky sociálneho a ekonomického rozvoja okresu Snina je potrebné identifikovať kľúčové faktory, ktoré podmieňujú ekonomický a sociálny rozvoj okresu, a ktorým je potrebné venovať pozornosť vo forme efektívneho zhodnotenia a rozvoja v Akčnom pláne.

Potenciál rozvoja okresu Snina predstavuje:

- **Efektívne využívanie prírodného a kultúrneho dedičstva, tradícií, folklóru, miestnych zvykov a pamätných udalostí pre zachovanie kultúry a rozvoj cestovného ruchu, aj vo vzťahu k Poľsku a Ukrajinu.** V okrese sa nachádza množstvo kultúrnych pamiatok ale aj chránených prírodných území vrátane lokalít svetového významu UNESCO Karpatské bukové pralesy. Základným predpokladom je zabezpečiť dostupnosť týchto turistických bodov záujmu, vrátane nevyhnutnej turistickej infraštruktúry a sprievodcovských služieb. Silnou stránkou sú živé tradície a kultúra, ktoré majú tiež potenciál zvyšovania zamestnanosti a príjmov z cestovného ruchu. V rámci Akčného plánu je dôležité zamerať sa na podporu aktivít viacdňovej turistiky, prioritne ekologické formy cestovného ruchu (kultúrno-poznávací cestovný ruch, pešia turistika, cykloturistika, astroturistika, kónská turistika a ďalšie), pre ktoré sú v okrese vytvorené reálne predpoklady resp. už existuje vybudovaná infraštruktúra. Rovnako dôležité bude zabezpečiť eliminovanie vjazdu štvorkoliek a ďalších vozidiel v chránených územiach. Jedným z výsledkov nevyhnutného sieťovania subjektov bude aj plánovanie hospodárskych činností v lese s ohľadom na zabezpečenie kvality oficiálnych turistických trás či cyklotrás. Nevyhnutné je zabezpečiť profesionálne riadenie cestovného ruchu, aj vrátane spoločného marketingu jedinečných regionálnych atrakcií a lokálnych produktov. Kľúčovou úlohou bude sieťovanie subjektov pôsobiacich v cestovnom ruchu a službách, z dôvodu vytvorenia variabilných produktov. Rozhodnutiu o podpore jednotlivých zámerov musí predchádzať spracovanie destinačnej stratégie, v rámci ktorej musí byť zohľadnený potenciál obcí pre rozvoj cestovného ruchu a agroturistiky, aj z dôvodu koncepčného plánovania chýbajúcej základnej infraštruktúry.

- **Zvyšovanie pridanej hodnoty poľnohospodárskej a potravinárskej výroby a jej vysokej ekologickej kvality.** Takmer neporušené životné prostredie, dostatok pracovnej sily, vrátane nízko kvalifikovanej, tiež rozvíjajúci sa cestovný ruch v okrese a jeho okolí predurčuje okres Snina na zvýšenie poľnohospodárskej a potravinárskej výroby. Príležitosťou je rozvoj špecializovanej rastlinnej výroby, ovocinárstva vrátane menej rozšírených druhov (napr. arónia, rakytník) a zeleninárstva v súlade s tradičnými postupmi, pestovanie liečivých a koreninových rastlín a následnej výroby lokálnych produktov (napr. ovocných štiav, džemov, sušeného ovocia) s pridanou hodnotou biokvality resp. špecifickou regionálnou značkou. Rovnako aj pestovanie tradičnej raže – tribice vhodnej pre účely zhotovenia slamených striech. V prípade živočíšnej výroby bude nevyhnutné zamerať sa primárne na pasienkarstvo, rozvoj včelárstva, vytvorenie vodných plôch za účelom chovu rýb, tiež chovu koní v súlade s rozvojom vidieckeho turizmu a agroturistiky. Na podporu odbytu produktov vytvorených v okrese Snina bude kľúčové vytvoriť reťazec predajných miest s lokálnymi produktmi, tzv. predaja „z dvora“, v ideálnom prípade aj vytvorenie regionálnej značky. Rovnako vytvoriť možnosti pre zabezpečenie prístupu k pôde pre SHR resp. malé podniky.
- **Využitie existujúceho potenciálu a kapacít v priemysle, predovšetkým strojárskom a drevospracujúcom, tiež v lesnom hospodárstve, s dôrazom na finalizáciu a pridanú hodnotu a so zreteľom na ochranu životného prostredia.** V okrese je dostatok vzdelanej pracovnej sily so zručnosťami zo strojárkeho a drevospracujúceho priemyslu, nevýhodou je dopravné spojenie, ktoré sa významne podieľa na zvyšovaní nákladových vstupov. Podmienkou efektívneho využitia potenciálu je zhodnotenie drevnej hmoty produkciou vyššej pridanej hodnoty, rozšírenie remeselného a priemyselného spracovania dreva. V NP Poloniny aj CHKO Vihorlat je nevyhnutné koordinovať ťažbu, spracovanie a nároky cestovného ruchu a ochrany životného prostredia pre udržateľný rozvoj územia. Príležitosťou je aj orientácia na produkty využívané v individuálnej bytovej výstavbe, výstavbe rekreačných objektov a podobne. Uskutočňovanie týchto činností na vidieku prispieje k zníženiu nutnosti dochádzania ľudí za prácou.
- **Zlepšovanie podmienok pre život, rozvoj ekonomického potenciálu okresu prostredníctvom dobudovania základnej infraštruktúry a občianskej vybavenosti.** Pre ekonomický rozvoj územia bude nevyhnutné dobudovať chýbajúcu základnú infraštruktúru (vodovod a kanalizáciu) prioritne v obciach s potenciálom rozvoja cestovného ruchu a agroturistiky. Rovnako vytváraním strediskových obcí so službami pokrývajúce širšie územia, skvalitňovaním ponuky materských, základných a stredných škôl, vytváraním siete zariadení sociálnych služieb pre seniorov, skvalitňovaním dopravnej infraštruktúry, budovaním resp. revitalizáciou športových zariadení využiteľných aj v rámci ponuky cestovného ruchu, koordináciou a iniciovaním spolupráce pri tvorbe pracovných miest, koordináciou aktivít jednotlivých odvetví a znižovaním energetickej náročnosti tak, aby sa zlepšovala kvalita životného prostredia. Pre udržateľný rozvoj okresu je nevyhnutné udržať a pritiahnúť vzdelanú pracovnú silu, pre ktorú je potrebné zabezpečiť vhodné životné podmienky. Nevyhnutnou je podpora koordinácie plánovania a riadenia rozvoja okresu medzi štátnou správou, verejnou správou a miestnymi iniciatívami na všetkých úrovniach.
- **Rozvoj ľudských zdrojov, vrátane integrácie MRK.** Značná časť pracovnej sily je neaktívna alebo nezamestnaná. To sa týka aj vysokého podielu MRK na celkovej populácii okresu a jej nedostatočnému prístupu k vzdelávaniu a trhu práce. Zvyšovanie pomocných profesií, ako napr. pedagogickí asistenti v školách, či v komunitných centrách, zdravotní asistenti, ale aj pracovníci pri obnove a údržbe pamiatok, má potenciál prispieť

k integračným procesom v rámci jednotlivých obcí, ako aj k zvyšovaniu zamestnanosti ľudí z týchto komunit. Vhodným riadením a spoluprácou je možné a potrebné využiť ich formou sociálnych podnikov. Tieto môžu zabezpečovať doteraz chýbajúce služby, ktoré významnou mierou prispievajú k zvýšeniu kvality územia - údržbu turistických trás a cyklotrás, obnova pamiatok tradičnými stavebno-remeselnými a umelecko-remeselnými postupmi, starostlivosť o zanedbané a nevyužívané plochy, priestranstvá, údržbu drevín rastúcich mimo lesa, odstraňovanie invázných druhov rastlín, nakladanie s odpadom a pod.

- **Využívanie vzdelávacieho potenciálu stredných škôl so zameraním na odbory, o ktoré klesá záujem zo strany študentov, ale na trhu práce je dopyt po pracujúcich v tomto odbore.** Príprava študentov pre prax v odbore strojárstva je v rámci existujúcej ponuky stredného školstva riešená, dôležité bude ju ešte viac skvalitniť. Nadviazaním úzkej spolupráce s podnikateľským sektorom pri tvorbe resp. úprave študijných osnov, pri adaptácii pracovnej sily na požiadavky trhu práce, ale aj pri transfere know-how pre prax z vysokého školstva, vedy a výskumu. Jednou z úloh Akčného plánu je pripraviť personálne kapacity pre cestovný ruch, rovnako tiež vyškoliť a zabezpečiť remeselných odborníkov pre zachovávanie tradičných stavebno-remeselných a umelecko-remeselných postupov a techník v súvislosti s potrebou zachovania a obnovy kultúrnych pamiatok a miestnych pamätihodností.

Bariéry ekonomického a sociálneho rozvoja okresu Snina:

- zlá dostupnosť územia smerom na Poľsko
- nedostatočná technická a environmentálna infraštruktúra obcí, zlý technický stav a vysoká energetická náročnosť verejných budov
- nedostatočné využívanie regionálnych zdrojov a potenciálov ako základu regionálnej ekonomiky
- nedostatočný prístup k pôde a drevnej hmote, nedostatočná podpora pre SHR a nevyhovujúca dotačná politika pre SHR
- nedostatok domáceho kapitálu na rozvoj podnikateľskej činnosti a podpory tvorby nových pracovných miest
- nedostatočné prepojenie medzi ponukou a dopytom na trhu práce
- problémy súvisiace s viacgeneračnou chudobou a sociálnou exklúziou, vrátane sociopatologických javov, nevyhovujúce životné podmienky MRK v jednotlivých lokalitách, bez základnej infraštruktúry, vysoká miera nezamestnanosti a odkázanosti, strata pracovných návykov a absencia pozitívnych vzorov
- nedostatočná miera spolupráce jednotlivých aktérov rozvoja v okrese, absencia efektívnych štruktúr manažmentu regionálneho rozvoja a poskytovania služieb miestnym zamestnávateľom a inštitúciám

3. VÝCHODISKÁ AKČNÉHO PLÁNU ROZVOJA OKRESU SNINA

Akčný plán vychádza z identifikovaného potenciálu a bariér pre sociálny a ekonomický rozvoj okresu. Je založený na zhodnotení územného kapitálu okresu a jeho jednotlivých miest a obcí a je založený na využití ich konkurenčných výhod a možností spolupráce. Tento prístup vytvára predpoklady pre udržateľný rozvoj okresu s efektívnym využitím intervencie z verejných zdrojov formou podpory realizácie Akčného plánu.

K základným výzvam Akčného plánu patrí:

- vytváranie vhodných podmienok pre rozvoj lokálnej ekonomiky, vrátane priemyselnej výroby, rozvinuté podnikateľské prostredie s dostatkom pracovných príležitostí
- udržateľné a efektívne zhodnotenie bohatstva kultúrno-historických pamiatok a prírodného bohatstva, vrátane ľudského potenciálu
- ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov, vysoká kvalita životného prostredia, s čistým ovzduším, kvalitnou povrchovou a podzemnou vodou, nízkym hlukom, bez nelegálnych skládok, nezaťaženou pôdou a zachovanými prirodzeným biotopmi
- kvalitná a dostatočná technická infraštruktúra, kvalitná občianska vybavenosť, sociálne zázemie a dostatok príležitostí na voľnočasové, športové a kultúrne využitie
- dobrý prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a sociálnym službám, podpora kvalitného komunitného života a viacgeneračných aktivít

Akčný plán charakterizujú tieto **princípy**:

- efektívne využitie charakteristík a zdrojov územia pre zvyšovanie pridanej hodnoty produktov a finalizáciu produkcie v okrese pre tvorbu kvalitných pracovných miest a zníženie odlivu mladých ľudí, podpora rozvoja domáceho podnikania, aj vrátane začínajúcich podnikateľov
- podpora využitia existujúcich predpokladov pre zvyšovanie podielu cestovného ruchu a poľnohospodárstva na lokálnej ekonomike, s dôrazom na nadväzujúce spracovanie produktov
- podpora využitia potenciálu pre rozvoj strojárstva a drevospracujúceho priemyslu
- zvyšovanie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva v závislosti na potrebách trhu práce
- využívanie miestneho potenciálu pre rozvoj a zdieľanie skúseností v sociálnej ekonomike
- synergia rôznych zdrojov a charakteru intervencií, vrátane využitia kombinácie súkromných a verejných zdrojov, zdieľanie skúseností v regióne Zemplín
- podpora projektov integrujúcich viacero subjektov, opakovateľných projektov a kľúčových projektov pre tvorbu pracovných príležitostí
- podpora skvalitnenia podmienok na podnikanie a život v okrese s dôrazom na stabilizáciu mladých vzdelaných ľudí a aktívne zapojenie na trhu práce osobitne u MRK

4. CIELE, PRIORITY A OPATRENIA AKČNÉHO PLÁNU, HARMONOGRAM A SPÔSOBY FINANCOVANIA

Hlavným cieľom Akčného plánu je zníženie miery nezamestnanosti v okrese Snina podporou vytvorenia 582 pracovných miest do roku 2023.

Akčný plán obsahuje systémové opatrenia a aktivity na úrovni okresu, VÚC a štátu. Systémové opatrenia sú zamerané na koordináciu a spoluprácu, majú za cieľ vytvoriť vhodné inštitucionálne prostredie pre tvorbu pracovných miest. Kľúčové aktivity vedú priamo k vytvoreniu pracovných miest alebo odstraňujú prekážky rozvoja zamestnanosti v okrese.

Tab. č. 14: Prehľad prioritných oblastí a opatrení Akčného plánu rozvoja okresu Snina

A. Systémové opatrenia Akčného plánu na úrovni okresu Snina	
Opatrenie	A.1. Platforma pre rozvoj okresu Snina A.2. Centrum podpory regionálneho rozvoja okresu Snina

B. Prioritná oblasť Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne využívanie miestnych zdrojov	
Opatrenie	B.1. Rozvoj podnikania, diverzifikácia činnosti B.2. Špeciálna rastlinná a živočíšna výroba s dôrazom na finalizáciu produktov B.3. Cestovný ruch, viacdňová turistika
C. Prioritná oblasť Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov	
Opatrenie	C.1. Kvalitné vzdelávanie pre všetkých C.2. Tréningové centrum, duálne vzdelávanie C.3. Sociálne podnikanie C.4. Poskytovanie služieb zamestnanosti
D. Prioritná oblasť Zlepšenie kvality života obyvateľov	
Opatrenie	D.1. Kvalitné životné prostredie a verejná infraštruktúra D.2. Dostupné sociálne a zdravotné služby D.3. Komunitný život
E. Podporné systémové opatrenia na realizáciu Akčného plánu na úrovni PSK	
F. Podporné systémové opatrenia na realizáciu Akčného plánu na úrovni ústrednej štátnej správy	

Prioritné oblasti rozvoja Akčného plánu sú definované tak, aby bola garantovaná obsahová a časová koordinovanosť jednotlivých projektov, aktivít a systémových opatrení Akčného plánu s využitím podpory jednotlivých operačných programov v programovom období 2014 - 2020 a nasledujúcom programovom období s komplementárnymi intervenciami zo štátneho rozpočtu a iných zdrojov. Realizácia Akčného plánu bude podporená aj ďalšími podpornými systémovými opatreniami vlády SR a VÚC.

Harmonogram realizácie Akčného plánu zasahuje okrem súčasného programového obdobia EŠIF 2014 - 2020, aj do nasledujúceho programového obdobia 2020+. Pri navrhovaní rozpočtu prioritných oblastí sa vychádzalo z predpokladu, že prioritné oblasti budú podporené okrem súčasného, aj v novom programovom období.

A. Systémové opatrenia Akčného plánu na úrovni okresu Snina

Systémové opatrenia na úrovni okresu sú zamerané na vytvorenie kapacít, inštitucionálnych a organizačných rámcov, koordinácie, riadenia a zabezpečenie logistickej a technickej podpory na implementáciu Akčného plánu.

Opatrenie A.1. Platforma pre rozvoj okresu Snina

Popri výbore, ktorý sa zriaďuje podľa zákona, kľúčovú úlohu pri realizácii Akčného plánu bude mať platforma pre rozvoj okresu Snina tvorená sociálno-ekonomickými partnermi, zástupcami kľúčových subjektov rozvoja okresu od predstaviteľov štátnej správy cez samosprávy, podnikateľského sektora, škôl až po občianske iniciatívy a mimovládne organizácie. Platforma vedie medzisektorový partnerský dialóg, dialóg s VÚC, monitoruje a navrhuje realizáciu aktivít v rámci Akčného plánu. Platformu vedie prednosta okresného úradu s podporou odborného pracovníka okresného úradu.

Opatrenie A.2. Centrum podpory regionálneho rozvoja okresu Snina

Technickým a administratívnym nástrojom pre implementáciu rozvojových aktivít okresu v rámci Akčného plánu je centrum podpory, plniace funkciu strediska pre prípravu kľúčových aktivít

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

v súlade s opatreniami Akčného plánu a technického sekretariátu platformy pre rozvoj okresu Snina. Centrum zabezpečuje aj mediálnu a komunikačnú podporu platforme pre rozvoj okresu Snina.

Hlavné činnosti centra podpory:

1. podpora činností výboru: príprava podkladov pre realizáciu, monitorovanie a hodnotenie plnenia Akčného plánu, stretnutí výboru,
2. metodická a koordinačná podpora vypracovania koncepčných, strategických a plánovacích materiálov pre okres,
3. vypracovanie strategických dokumentov pre realizáciu opatrení Akčného plánu,
4. metodická a koordinačná podpora aktivít a aktérov pri plnení Akčného plánu,
5. metodická a koordinačná podpora pri príprave projektov a návrhov modelov financovania jednotlivých aktivít akčného plánu,
6. metodická a koordinačná podpora pri zabezpečovaní procesov verejného obstarávania,
7. spracovanie podkladov do podkladov pre výročnú hodnotiacu správu o implementácii Akčného plánu,
8. komunikačný a mediálny servis, zabezpečenie publicity,
9. príprava analýz, podkladov,
10. metodická a koordinačná podpora iniciatív zakladania klastrov,
11. metodická a koordinačná podpora zakladania výrobných združení,
12. metodická a koordinačná podpora cezhraničnej spolupráce a medziregionálnej spolupráce,
13. spolupráca s OOCR Horný Zemplín a Horný Šariš resp. ďalšími destinačnými manažérskymi organizáciami v okrese Snina a susedných okresoch.

Počet vytvorených pracovných miest:	3
Počet zrealizovaných projektov za pomoci CPRR:	60
Partneri:	Úrad podpredsedu vlády, PSK, platforma pre rozvoj okresu Snina, výbor, obce, podnikateľské subjekty, mimovládne neziskové organizácie, OOCR/DMO
Termín:	2019-2023
Prijímateľ RP:	
Účel RP:	výdavky spojené so zabezpečením aktivít, prevádzkou a vybavením Centra podpory regionálneho rozvoja okresu Snina
Výhl'adový cieľ:	Realizácia minimálne 60 projektov do roku 2023 za pomoci Centra pre podporu rozvoja okresu Snina pri ich realizácii a tvorba 3 pracovných miest.

Predpokladané zdroje financovania prioritnej oblasti A. Systémové opatrenia Akčného plánu na úrovni okresu Snina

Predpokladané zdroje financovania:	RP
Celkový rozpočet:	500 000 eur
Z toho výška RP:	500 000 eur
Z toho orientačne programy spolufinancované z EŠIF:	0 eur

B. Prioritná oblasť Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne

využívanie miestnych zdrojov

Opatrenie B.1. Rozvoj podnikania, diverzifikácia činnosti

Opatrenie je zamerané na zvýšenie ekonomickej výkonnosti v okrese a tak vytváranie pracovných príležitostí. Pre udržanie konkurencieschopnosti je nutné podporiť aktivity zamerané predovšetkým na modernizáciu technologickej vybavenosti a inováciu existujúcej výroby, nákup strojov a technologických zariadení a nevyhnutné stavebné úpravy súvisiace s ich inštaláciou, ktoré budú prepojené s tvorbou nových pracovných miest. V rámci tohto opatrenia budú podporené aktivity MSP prioritne prostredníctvom regionálnej investičnej pomoci. MSP môžu využiť podmienky zvýhodnené špeciálne pre NRO. V oblasti priemyselnej výroby budú podporované projekty týkajúce sa založenia nového podniku, rozšírenia výroby v existujúcom podniku, diverzifikácie výroby existujúceho podniku na nové výrobky a zásadnej zmeny výrobného procesu existujúceho podniku.

Aktivity tohto opatrenia sa sústredia najmä na:

1. podporu zavádzania nových technológií v priemyselnej činnosti,
2. podporu výroby z domácich vstupov a prírodných materiálov s vyššou pridanou hodnotou,
3. rozšírenie kapacít priemyselného parku,
4. využívanie biologicky rozložiteľných odpadov pre produkciu,
5. stimulovanie dopytu po obnoviteľných zdrojoch energie a spracovanie odpadov,
6. vytvorenie priestorových možností pre malé a stredné podniky, vrátane začínajúcich podnikateľov, resp. obnovu nevyužívaných objektov,
7. obstaranie vybavenia a zariadení a pod., ktoré priamo súvisia s predmetom podnikania,
8. trvaloudržateľné hospodárenie v lesoch s cieľom udržania/zvýšenia prírodnej hodnoty regiónu,
9. podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu.

Počet vytvorených pracovných miest:	96
Partneri:	MH SR, PSK, obce, podnikateľské subjekty
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhl'adový cieľ:	Počet nových produktov: 5 Podpora rozšírenia výrobných kapacít podnikov: 30 %

Opatrenie B.2. Špeciálna rastlinná a živočíšna výroba s dôrazom na finalizáciu produktov

Opatrenie je zamerané na zvýšenie ekonomickej výkonnosti okresu Snina a vytváranie pracovných príležitostí s uplatnením tradičných aj inovatívnych postupov, šetrných k životnému prostrediu. Či už rozšírením existujúcej činnosti, alebo podporou vzniku nových subjektov, s pozitívnym vplyvom na tvorbu nových pracovných miest najmä na vidieku a zamestnávanie marginalizovaných skupín v poľnohospodárstve, ktoré má nedostatok pracovnej sily. Zmyslom opatrenia je tiež docieľiť návrat ľudí pracujúcich v zahraničí na miestny trh práce tvorbou vhodných pracovných pozícií, podpora lokálnej zamestnanosti s cieľom znížiť dochádzanie obyvateľov za prácou a podpora záujmu mladej generácie o poľnohospodárstvo.

Aktivity tohto opatrenia sa sústredia najmä na:

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

1. posilnenie konkurencieschopnosti lokálneho spracovateľského a potravinárskeho priemyslu a zvýšenie efektivity všetkých výrobných faktorov,
2. rozvoj špecializovanej rastlinnej výroby, ovocinárstva a zeleninárstva vrátane menej rozšírených druhov, pestovanie liečivých, koreninových a technických rastlín s následnou výrobou lokálnych produktov,
3. rozvoj špecializovanej živočíšnej výroby, včelárstva, chovu rýb, s následnou výrobou lokálnych produktov s pridanou hodnotou biokvality resp. špecifickou regionálnou značkou,
4. podporu chovu koní využiteľných v agroturistike aj lesnom hospodárstve,
5. podporu odbytu lokálnych produktov (predajných miest) priamo v okrese,
6. podporu regionálnej značky ako formy propagácie okresu Snina a kvality služieb a produktov jeho obyvateľstva,
7. obnovu tradičných vidieckych domov (rekonštrukcie a stavebné úpravy) prioritne tradičnými technológiami, s využitím tradičných materiálov, obstaranie vybavenia a zariadení a pod., ktoré priamo súvisia s predmetom podnikania v oblasti predaja poľnohospodárskych a lokálnych produktov,
8. obnovu hospodárskych budov (rekonštrukcie a stavebné úpravy), obstaranie strojov, zariadení a pod., ktoré priamo súvisia s predmetom podnikania v oblasti poľnohospodárstva.

Počet vytvorených pracovných miest:	83
Partneri:	MPRV SR, MH SR, PSK, obce, podnikateľské subjekty, SHR, mimovládne neziskové organizácie
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhľadový cieľ:	Počet nových produktov resp. služieb: 8 Podpora rozšírenia výrobnéj kapacity podnikov: 30 % Počet subjektov zapojených do regionálnej značky: 15

Opatrenie B.3. Cestovný ruch, viacdňová turistika

Cieľom opatrenia je podpora rozvoja cestovného ruchu v okrese Snina, predovšetkým aktivít zameraných na budovanie infraštruktúry cestovného ruchu a ponuku služieb v súlade s destinačnou stratégiou pre rozvoj cestovného ruchu s dôrazom na viacdňovú turistiku.

Aktivity tohto opatrenia sa sústreďujú najmä na:

1. spracovanie destinačnej stratégie cestovného ruchu pre okres Snina, vrátane segmentácie trhu a návrhu variabilných produktov cestovného ruchu v alternatívach viacdňových pobytov,
2. primárnu ponuku – efektívne a trvalo udržateľné využitie konkrétnych kultúrnych a prírodných pamiatok, ich obnova, modernizácia, informovanosť a sprístupnenie verejnosti,
3. vybudovanie a doplnenie chýbajúcej infraštruktúry pri významných turistických bodoch resp. križovatkách trás s podmienkou jednotného dizajnu využívajúceho miestnu architektúru a tradičné materiály, budovanie vhodných prepojení existujúcich turistických a cykloturistických chodníkov,

4. skvalitnenie a rozšírenie služieb poskytovaných návštevníkom, zvýšenie kvality turistických informácií doplnením chýbajúceho vybavenia existujúcich turisticko-informačných centier, vzájomným prepojením informačných centier s vytvorením databázy primárnej aj sekundárnej ponuky cestovného ruchu,
5. podporu predvádzania remesiel, tradícií a zvykov, doprava a poskytovanie sprievodcovských služieb, požičovne bicyklov a ďalších chýbajúcich služieb pre turistov,
6. podporu vzniku ubytovania v súkromí, prioritne formou príspevku na obnovu tradičných domov (rekonštrukcie a stavebné úpravy), obstaranie vybavenia a zariadení a pod., ktoré priamo súvisia s predmetom podnikania,
7. sieťovanie všetkých subjektov pôsobiacich v cestovnom ruchu, profesionálne riadenie subjektov v cestovnom ruchu,
8. spoločnú propagáciu turistických atrakcií a sekundárnej ponuky (ubytovacie, stravovacie zariadenia a ďalšie služby pre turistov) modernou inovatívnou formou, e-marketing.

Počet vytvorených pracovných miest:	96
Partneri:	MDV SR, ÚPSVaR, obce, OOCR/DMO, podnikateľské subjekty, fyzické osoby podnikatelia, mimovládne organizácie
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhľadový cieľ:	Počet vytvorených strategických dokumentov: 1 Počet vytvorených destinačných značiek: 1 Počet nových lôžok v ubytovacích zariadeniach: 80 Počet nových služieb existujúcich v dôsledku realizácie projektu: 7 Počet existujúcich služieb podporených v dôsledku realizácie projektu: 3 Počet zapojených subjektov cestovného ruchu do manažmentu územia: 30 Zvýšenie počtu prenocovaní o 30 %

Predpokladané zdroje financovania prioritnej oblasti B. Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne využívanie miestnych zdrojov

Predpokladané zdroje financovania:	Programy spolufinancované z EŠIF resp. ich ekvivalent v rámci programového obdobia 2020+, VÚC, investičná pomoc v zmysle zákona č. 57/2018 Z. z. o regionálnej investičnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, RP, vlastné zdroje, úverové zdroje
Celkový rozpočet:	28 631 291 eur
Z toho výška RP:	700 000 eur
Z toho orientačne programy spolufinancované z EŠIF:	25 768 904 eur

* investičná pomoc nie je právne nárokovateľná

C. Prioritná oblasť Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov

Opatrenie C.1. Kvalitné vzdelávanie pre všetkých

Cieľom opatrenia je podpora inklúzie v procese vzdelávania, skvalitnenie výučby prostredníctvom pedagogických asistentov, podpora rovného prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu a zlepšenie výsledkov a kompetencií žiakov, vrátane MRK.

Aktivity tohto opatrenia sa sústreďia najmä na:

1. podporu zvyšovania kapacít predškolských a školských zariadení, resp. budovanie kapacít chýbajúcich zariadení v obciach s narastajúcim počtom detí pri reflektovaní potreby racionalizácie siete MŠ a ZŠ v okrese Snina,
2. zabezpečenie mobility žiakov medzi obcami v regióne, napríklad rozšírením prepravnej kapacity prostriedkov hromadnej dopravy, resp. zavedením školských autobusov v celom okrese v spádových obciach a mestách,
3. podporu učebných odborov stredných škôl zakúpením potrebnej techniky,
4. zapojenie škôl do praktických aktivít napr. formou vzdelávania v tréningových centrách a centrách odborného vzdelávania,
5. posilnenie integrácie MRK prostredníctvom činnosti predškolských a školských zariadení vrátane tréningových centier,
6. podporu vytvorenia komplexných plánov integrácie MRK na lokálnej úrovni,
7. finančnú podporu tvorby pracovných miest odborných pedagogických asistentov v triedach,
8. výstavbu, rekonštrukciu a stavebné úpravy školských zariadení, prioritne chýbajúcich v okrese,
9. výstavbu, rekonštrukciu a stavebné úpravy ihrísk a športovísk.

Počet vytvorených pracovných miest:	16
Partneri:	obce, MŠ, ZŠ, SŠ, mimovládne neziskové organizácie, PSK, ÚSVRK, MV SR
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhl'adový cieľ:	Počet podporených obcí, v ktorých sa nachádza školské zariadenie s vysokým podielom MRK: 2 Počet novovytvorených alebo inovovaných študijných programov/odborov: 8 Počet nových športových zariadení: 3

Opatrenie C.2. Tréningové centrum, duálne vzdelávanie

Opatrenie vychádza zo skutočnosti, že v okrese je zaznamenaný nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a existencia voľných pracovných miest. Cieľom je umožniť plynulý prechod žiakov zo vzdelávania na trh práce a zvýšiť uplatniteľnosť absolventov stredných škôl na trhu práce. Systém duálneho vzdelávania zamestnávateľom umožňuje prípravu žiaka presne a konkrétne na povolanie alebo pracovnú pozíciu podľa ich potrieb a požiadaviek. Rovnako tiež podpora centra prípravy na budúce povolanie, vybudovanie tréningových centier pre nekvalifikovanú pracovnú silu podľa požiadaviek trhu práce v spolupráci so strednými odbornými školami v okrese, so zamestnávateľmi a ÚPSVaR, podpora odborného vzdelávania vychádzajúc z reálnych potrieb trhu.

Aktivity tohto opatrenia sa sústredia najmä na:

1. podporu vzdelávacích programov na získanie nižšieho stredného vzdelávania,
2. obstaranie vybavenia, strojov, zariadení a IKT,
3. nevyhnutné stavebné úpravy súvisiace so zriadením centier a modernizáciou odborných učební,
4. aktivizáciu a adaptáciu dostupnej pracovnej sily v okrese so zameraním na zlepšenie postavenia uchádzačov o zamestnanie (UoZ) na trhu práce, zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti UoZ a znevýhodnených UoZ,
5. vytvorenie nových a podpora už existujúcich elokovaných pracovísk,
6. podporu technických dielní otvorením nových alebo vybavením už existujúcich dielní, zameranie pozornosti na pestovateľské práce a remeselné činnosti v rámci výučby,
7. prevádzku tréningových centier v spolupráci so strednými školami,
8. platenú prax študentov ako formu motivácie pre študentov v odboroch, o ktoré klesá záujem zo strany študentov, a však na trhu práce je výrazný nedostatok pracujúcich v tomto odbore,
9. vzdelávanie pre potreby cestovného ruchu - agroturizmus, ako forma podpory rozvoja cestovného ruchu, sprievodcovská činnosť, jazykové kurzy, remeselné činnosti,
10. pracovnú silu 35+, ktorá je v súčasnosti najmenej zvýhodňovanou vekovou kategóriou v ponúkanom vzdelávaní a rekvalifikácii v porovnaní s mladými do 26 rokov a pracovnou silou nad 50 rokov,
11. propagáciu škôl prostredníctvom ich úspešných absolventov, prioritne v oblastiach poľnohospodárstva a priemyslu.

Počet vytvorených pracovných miest:	17
Partneri:	MŠVVaŠ SR, ÚPSVaR, PSK, obce, stredné školy v okrese a ďalšie vzdelávacie inštitúcie okresu, neziskové organizácie
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhl'adový cieľ:	Počet tréningových centier: 2 Počet partnerov zapojených do systému duálneho vzdelávania: 3

Opatrenie C.3. Sociálne podnikanie

V okrese narastá podiel neaktívnej pracovnej sily s nízkymi zručnosťami. Cieľom opatrenia je podpora vzniku sociálnych podnikov, ktoré budú zamerané na vytváranie nových pracovných miest s dôrazom na zamestnávanie znevýhodnených osôb a/alebo zraniteľných osôb a zvyšovanie ich zamestnateľnosti na trhu práce.

Aktivity tohto opatrenia sa sústredia najmä na:

1. podporu samozamestnania obyvateľov z MRK najmä v poľnohospodárstve a remeslách,
2. podporu komunálnych služieb (údržba miestnych komunikácií, verejných priestranstiev, turistických chodníkov, lesných ciest, drobné práce v stavebníctve, realizácia protipovodňových opatrení, obnova mokradí, odstraňovanie invázných druhov rastlín, zhodnocovanie biologicky rozložiteľného materiálu, triedenie, spracovanie odpadov a nakladanie s ním, pracovne, remeselná činnosť, poľnohospodárska činnosť a pod.),

Počet vytvorených pracovných miest:	39
Partneri:	MV SR, NDF/SIH, <u>ÚPSVaR</u> , obce, neziskové organizácie, podnikateľské subjekty
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	sociálno-ekonomickí partneri, subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhľadový cieľ:	Počet subjektov sociálnej ekonomiky: 6 Počet obnovených pamiatok: 10 Počet vodozádržných a protipovodňových opatrení: 7 Dĺžka udržiavaných úsekov peších trás v km: 50 Dĺžka udržiavaných úsekov cyklotrás v km: 100

Opatrenie C.4. Poskytovanie služieb zamestnanosti

Cieľom opatrenia je zlepšenie postavenia UoZ na trhu práce, zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti UoZ, vrátane znevýhodnených UoZ, adaptácia a zaradenie uchádzačov o zamestnanie na trh práce. Jedným z národných projektov ÚPSVaR určených výhradne najmenej rozvinutým okresom je projekt „Cesta na trh práce 2“ zameraný na podporu týchto opatrení: Podpora vytvárania pracovných miest pre UoZ, Podpora vytvárania pracovných miest u verejných zamestnávateľov a Zamestnám sa sám aj v poľnohospodárskej prvovýrobe.

Aktivity tohto opatrenia sa sústreďujú najmä na:

1. aktivizáciu a adaptáciu dostupnej pracovnej sily v okrese so zameraním na zlepšenie postavenia uchádzačov o zamestnanie (UoZ) na trhu práce, zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti UoZ a znevýhodnených UoZ.

Počet vytvorených pracovných miest:	0
Počet uchádzačov o zamestnanie, ktorým bola poskytnutá pomoc pri adaptácii a zaradení na trh práce:	280
Partneri:	ÚPSVaR, obce, neziskové organizácie, podnikateľské subjekty
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhľadový cieľ:	Počet uchádzačov o zamestnanie, ktorým bola poskytnutá pomoc pri adaptácii a zaradení na trh práce: 280

Predpokladané zdroje financovania prioritnej oblasti C. Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov

Predpokladané zdroje financovania:	Programy spolufinancované z EŠIF resp. ich ekvivalent v rámci programového obdobia 2020+,
---	---

	VÚC, Program Obnovme si svoj dom, RP, vlastné zdroje
Celkový rozpočet:	7 200 824 eur
Z toho výška RP:	500 000 eur
Z toho orientačne programy spolufinancované z EŠIF:	6 481 783 eur

D. Prioritná oblasť Zlepšenie kvality života obyvateľov

Opatrenie D.1. Kvalitné životné prostredie a verejná infraštruktúra

Cieľom opatrenia je zabezpečenie kvalitného života obyvateľov, teda v prvom rade dobudovania chýbajúcej základnej infraštruktúry ale tiež realizácia činností pre zlepšenie životného prostredia, vrátane nakladania s odpadmi, ktoré má priamy vplyv na rozvoj regiónu a miestnej ekonomiky. Je to zároveň základný predpoklad pre rozvoj cestovného ruchu, založený na zachovalom krajinnom prostredí.

Aktivity tohto opatrenia sa sústredia najmä na:

1. podporu samozamestnania obyvateľov z MRK svojpomocnou výstavbou rodinných domov pre MRK so zabezpečením základnej infraštruktúry, vrátane vysporiadania a prípravy pozemkov,
2. dobudovanie základnej infraštruktúry, predovšetkým kanalizácií, čistiarní odpadových vôd, vodojemov a verejných vodovodov,
3. rekonštrukciu a dobudovanie chodníkov, miestnych komunikácií, parkovísk,
4. výstavbu zberných dvorov, regionálnych kompostovísk a kontajnerových stanovísk, obstaranie strojov a zariadení na spracovanie a triedenie odpadov, vrátane biologického odpadu, s dôrazom na tvorbu pracovných miest,
5. budovanie cyklotrás/cyklociest za účelom riešenia mobility za prácou, podporu skvalitnenia dopravného spojenia medzi obcami,
6. vybudovanie a vyznačenie prepojení oficiálnych cyklotrás v okrese, využitie obslužných ciest na budovanie prepojení cyklotrás/cyklociest,
7. rekonštrukcie verejných budov s cieľom znižovania energetickej náročnosti a zabezpečenia priestorov pre poskytovanie chýbajúcich základných služieb pre obyvateľov,
8. realizácia kamerového systému s cieľom eliminácie kriminality,
9. výstavba a rekonštrukcia verejného osvetlenia.

Počet vytvorených pracovných miest:	91
Partneri:	MŽP SR, MDV SR, MV SR, <u>ÚPSVaR</u> , PSK, obce, VVS, mimovládne neziskové organizácie
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhľadový cieľ:	Počet regionálnych zberných dvorov: 2 Počet regionálnych kompostovísk: 4 Počet kontajnerových stanovísk: 20 Počet nových pripojení na vodovod: 3 Počet zateplených verejných budov: 10

	Počet nových pripojení na kanalizáciu: 65 Počet bytových domov pre MRK: 2 Počet parkovacích miest: 50 Dĺžka nových úsekov cyklistických komunikácií v km: 10 Dĺžka zrekonštruovaných úsekov cyklistických komunikácií v km: 5
--	---

Opatrenie D.2. Dostupné sociálne a zdravotné služby

Cieľom opatrenia je podpora existujúcich a tvorba nových stacionárov a zariadení pre seniorov ako rekcia na súčasný trend starnutia populácie. Zároveň je cieľom podpora služieb, ktoré v okrese nie sú poskytované, avšak sú obyvateľmi žiadané.

Aktivity tohto opatrenia sa sústreďujú najmä na:

1. rozširovanie kapacít a skvalitňovanie činnosti existujúcich zariadení sociálnych služieb,
2. úpravu priestorov pre resp. výstavbu nových regionálnych zariadení sociálnych služieb,
3. zvýšenie kapacít pre poskytovanie domácej opatrovateľskej služby,
4. podporu služieb pre fyzické osoby s ťažkým zdravotným postihnutím a s nepriaznivým zdravotným stavom a pre fyzické osoby v nepriaznivej sociálnej situácii,
5. podporu vytvárania pracovných miest pre ľudí z komunity formou pomocných profesií (asistenti zdravia, pedagogickí asistenti, asistenti bývania) a pilotných projektov v tejto oblasti.
6. modernizáciu zdravotníckej infraštruktúry za účelom integrácie primárnej zdravotnej starostlivosti formou budovania centier integrovanej zdravotnej starostlivosti
7. skvalitnenie prístrojového vybavenia, skvalitnenie a rozšírenie služieb poskytovaných nemocnicou.

Počet vytvorených pracovných miest:	139
Partneri:	MPSVR SR, MZ SR, MV SR, PSK, obce, mimovládne neziskové organizácie, podnikateľské subjekty
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhl'adový cieľ:	Počet zariadení pre seniorov: 5 Počet denných stacionárov: 3 Počet komunitných centier: 1 Nárast kapacity rozšírenej infraštruktúry poskytovateľov sociálnych služieb: 120 Počet nových sociálnych služieb: 3 Počet nových zdravotných služieb: 3 Počet zdravotníckych pracovníkov v etablovaných CIZS: 18

Opatrenie D.3. Komunitný život

Aktivity tohto opatrenia budú zamerané najmä na skvalitnenie komunitného života obyvateľov, zachovanie a rozvoj tradícií a podporu viacgeneračných stretnutí.

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

Počet vytvorených pracovných miest:	5
Partneri:	obce, MK SR, MV SR
Termín:	2019-2023
Účel RP:	výdavky súvisiace s realizáciou projektov v rámci opatrenia
Prijímateľ RP:	subjekty územnej spolupráce, iné právnické osoby a fyzické osoby podnikatelia
Výhl'adový cieľ:	Počet nových služieb poskytovaných subjektom: 1 Počet zapojených subjektov: 20

Predpokladané zdroje financovania prioritnej oblasti D. Zlepšenie kvality života obyvateľov

Predpokladané zdroje financovania:	Programy spolufinancované z EŠIF resp. ich ekvivalent v rámci programového obdobia 2020+, VÚC, Environmentálny fond, Fond na podporu umenia, Fond na podporu kultúry národnostných menšín, Program Obnovme si svoj dom, investičná pomoc v zmysle zákona č. 57/2018 Z. z. o regionálnej investičnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov*, RP, vlastné zdroje, úverové zdroje
Celkový rozpočet:	40 071 000 eur
Z toho výška RP:	585 000 eur
Z toho orientačne programy spolufinancované z EŠIF:	28 950 900 eur

* investičná pomoc nie je právne nárokovateľná

V prípade využitia financovania zo zdrojov podpory z Environmentálneho fondu pri realizácii vyššie uvedených aktivít sa predmet/obsah podpory bude odvíjať od konkrétnych podmienok pre podporu, definovaných zákonom č. 587/2004 Z. z. o Environmentálnom fonde a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a Špecifikácie činností podpory z Environmentálneho fondu pre relevantné činnosti, ktorá sa zverejňuje vždy do 30.6. v roku predchádzajúcom roku, pre ktorý je určená.

E. Podporné systémové opatrenia na realizáciu Akčného plánu na úrovni Prešovského samosprávneho kraja

Prešovský samosprávny kraj má záujem o úspešnú realizáciu Akčného plánu okresu Snina. Za týmto účelom PSK:

1. bude podporovať realizáciu opatrení uvedených v Akčnom pláne, kde je PSK partner v oblasti vzdelávania, dopravnej infraštruktúry a infraštruktúry cestovného ruchu,
2. na partnerskej platforme spolupráce centier podpory rozvoja okresov bude na pravidelnej báze podporovať výmenu a zdieľanie informácií spojených s manažmentom Akčných plánov NRO,
3. iniciuje zaradenie prioritných projektových zámerov Akčného plánu do Regionálnej integrovanej územnej stratégie, prostredníctvom Rady partnerstva na úrovni VÚC,
4. zabezpečí vypracovanie energetického auditu pre vybrané budovy v pôsobnosti PSK,
5. v rámci riadenia a financovania stredného školstva zlepši monitoring potrieb, zosúladienie učebných odborov, cielenie financií na dosahovanie výsledkov,
6. prostredníctvom Krajskej organizácie cestovného ruchu Severovýchod Slovenska zabezpečí posilnenie marketingových a manažérskych aktivít pre rozvoj kultúrneho a prírodného potenciálu v okrese Snina.

F. Podporné systémové opatrenia na realizáciu Akčného plánu na úrovni ústrednej štátnej správy

Pre úspešnú realizáciu Akčného plánu je potrebné, nad rámec uznesenia vlády SR vo vzťahu k okresu Snina, prijať nasledujúce systémové opatrenia na úrovni štátnej správy (opatrenia nie sú zoradené podľa dôležitosti):

1. vytvoriť nové podporné nástroje zo zdrojov programov spolufinancovaných z EŠIF na aktívne opatrenia v zamestnanosti, so zameraním na riešenie problémov najmenej rozvinutých okresov, ktoré boli zaradené do zoznamu najmenej rozvinutých okresov,
2. motivačným a efektívnym nastavením priamych platieb a neprojektových podpôr podporiť produkciu a zamestnanosť na vidieku,
3. v celoslovenských výzvach z podporných programov spolufinancovaných z EŠIF zabezpečiť prioritizáciu podpory projektov realizovaných v NRO,
4. zaviesť efektívne opatrenia na podporu mladých poľnohospodárov a začínajúcich podnikateľov na celoslovenskej úrovni vrátane NRO,
5. zamerať sa na umiestnenie investičných zámerov priemyselnej produkcie v existujúcich priemyselných parkoch v okrese,
6. vyčleniť finančné zdroje na investičnú pomoc pre projekty cestovného ruchu, a to na významné investičné projekty cestovného ruchu v okrese, predovšetkým vo väzbe na susedné krajiny Poľsko a Ukrajinu,
7. v rámci dotačného programu zameraného na obnovu národných kultúrnych pamiatok a podporu národnostných menšín zabezpečiť prioritizáciu podpory projektov realizovaných v NRO,
8. riešiť legislatívne nezrovnalosti v súvislosti s lokalitou UNESCO Karpatské bukové pralesy, zabezpečiť efektívny dialóg so súkromnými vlastníkmi s cieľom interpretácie a pochopenia nevyhnutnosti zachovania hodnôt a ich následného marketingu,
9. zvážiť zmenu zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov, predovšetkým spôsob financovania OOCR, tak aby naďalej nedochádzalo k prehlbovaniu rozdielov medzi regiónmi, tiež rozšíriť znenie tohto zákona o aktivity

- podporujúce rozvoj trvalo udržateľného cestovného ruchu šetrného k prírodnému bohatstvu v chránených územiach NRO,
10. eliminovať legislatívne bariéry udržateľného turizmu a zlepšenie podnikateľského prostredia (napr. neúmerne byrokracia a neúmerne prísna kategorizácia ubytovacích služieb a jej kontrola, neúmerne prísne predpisy, normy a kontrola v stravovacích službách, komplikovanosť sprievodcovských a dopravných služieb, obmedzenia pohybu mimo značených trás v chránených územiach a pod.),
  11. aktivizovať príslušnú správu národného parku aj chránenú krajinnú oblasť v oblasti turizmu – ide najmä o zvýšenie odbornej a metodickej kapacity správy NP a úpravu jej kompetencií a to najmä v oblasti jej postavenia (priame ovplyvňovanie a čiastočné napojenie na príjmy z oblasti turizmu), ale aj monitoring a manažment dopadov turizmu na prírodné prostredie a ďalší rozvoj envirovýchovy pre miestnych obyvateľov. Nevyhnutnou podmienkou je tiež prijatie zonácie národného parku, na ktorej musí jeho správa aktívne pracovať a rokovať so zainteresovanými stranami.
  12. zvažovať prechod štátnych lesných a poľnohospodárskych pozemkov v území pod jednu správčovskú organizáciu,
  13. riešiť skvalitnenie podmienok hraničných priechodov s Poľskom a Ukrajinou,
  14. rozšíriť skupinu oprávnených žiadateľov o nenávratný finančný príspevok v rámci výziev Integrovaného Regionálneho operačného programu zameraných na modernizáciu infraštruktúry zariadení poskytujúcich zdravotnú starostlivosť aj o Nemocnicu Snina, s. r. o., ktorej výlučným vlastníkom je samospráva (Mesto Snina),
  15. zaradiť územie okresu Snina ako oprávnené územie v rámci pripravovanej výzvy MK SR ako Sprostredkovateľského orgánu pre Prioritnú os 3 (IROP): Mobilizácia kreatívneho potenciálu.

5. ZDROJE FINANCOVANIA AKČNÉHO PLÁNU ROZVOJA OKRESU SNINA

Z celkovej odhadovanej finančnej investície v rokoch 2019 – 2023 sa predpokladá krytie z **verejných zdrojov** vo výške cca **76 103 115 eur**, z toho z programov spolufinancovaných z EŠIF vo výške **61 199 291 eur**, pričom celková **výška regionálneho príspevku bude 2 285 000 eur**.

Všetky sumy uvádzané pri jednotlivých opatreniach sú indikatívne a budú detailne špecifikované až v rámci procesu realizácie opatrení.

Úspešnosť aktivít závisí od predloženia a schválenia príslušných projektových zámerov, ako aj od rozsahu súkromných zdrojov, efektivity zapojenia verejných zdrojov a možností štátneho rozpočtu. Podmienkou podpory projektových zámerov, ktoré majú ambíciu byť financované z európskych programov, je ich súlad s cieľmi a oprávnenými aktivitami operačných programov a Programom rozvoja vidieka SR na roky 2014 – 2020 respektíve ich ekvivalentmi v budúcom programovom období, ako aj súlad so schválenými zámermi národných projektov a podmienkami dopytovo orientovaných projektových výziev.

V prípade, že opatrenie Akčného plánu bude financované z verejných zdrojov a bude smerovať subjektom vykonávajúcim hospodársku činnosť, bude posudzované a realizované podľa osobitných predpisov v oblasti štátnej pomoci, minimálnej pomoci a v súlade so zákonom

Akčný plán rozvoja okresu Snina (2019-2023)

č. 358/2015 Z. z. o úprave niektorých vzťahov v oblasti štátnej pomoci a minimálnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o štátnej pomoci).

Prijímateľmi podpory RP sú subjekty podľa zákona č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Tab. č. 15: Prepojenie navrhovaných opatrení akčného plánu okresu Snina s existujúcimi programami SR

Opatrenie	Názov programu/ schémy	Priorita programu	Opatrenie programu
A.1. Platforma pre rozvoj okresu Snina	-	-	-
A.2. Centrum podpory regionálneho rozvoja okresu Snina	-	-	-
B.1. Rozvoj podnikania, diverzifikácia činnosti	Integrovaný regionálny operačný program	Podpora prístupu k hmotným a nehmotným aktívam MSP v kultúrnom a kreatívnom sektore pre účely tvorby pracovných miest (decentralizovaná podpora)	Zakladanie kreatívnych centier (centralizovaná podpora) a podpora dopytu po kreatívnej tvorbe (emerging talents)
	Operačný program Výskum a inovácie	Vývoj a uplatňovanie nových obchodných modelov MSP, najmä v rámci internacionalizácie	Podpora zapájania MSP do programov EÚ (zapájanie MSP do 2. fázy programu SME Instrument v rámci programu Horizont 2020)
B.2. Špeciálna rastlinná a živočíšna výroba s dôrazom na finalizáciu produktov	-	-	-
B.3. Cestovný ruch, viacdnňová turistika	Operačný program Ľudské zdroje	Prístup uchádzačov o zamestnanie a neaktívnych osôb k zamestnaniu vrátane dlhodobozamestnaných a osôb, ktoré sú vzdialené od trhu práce, ako aj miestne iniciatívy v oblasti zamestnávania a podpora mobility pracovnej sily	Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva - doplnok z ESF
C.1. Kvalitné vzdelávanie pre všetkých	Operačný program Ľudské zdroje	Zníženie a zabránenie predčasného skončenia školskej dochádzky a podporou prístupu ku kvalitnému predškolskému, základnému a stredoškolskému vzdelávaniu vrátane formálnych, neformálnych a bežných spôsobov vzdelávania za účelom opätovného začlenenia do vzdelávania a prípravy	Zvýšiť inklúziu a rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a zlepšiť výsledky a kompetencie detí a žiakov
	Operačný program Ľudské zdroje	Zvyšovanie významu trhu práce v oblasti systémov vzdelávania a odbornej prípravy, uľahčovanie prechodu od vzdelávania k zamestnanosti a zlepšovanie systémov odborného vzdelávania a prípravy a ich kvality, a to aj prostredníctvom mechanizmov na predvídanie zručností,	Zvýšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy reflektujúc potreby trhu práce

Opatrenie	Názov programu/ schémy	Priorita programu	Opatrenie programu
		úpravy učebných plánov a vytvárania a rozvoja systémov vzdelávania na pracovisku vrátane systémov duálneho vzdelávania a učňovského vzdelávania	
	Operačný program Ľudské zdroje	Podpora profesijne orientovaných bakalárskych programov	Zvýšiť kvalitu VŠ vzdelávania a rozvoj ľudských zdrojov v oblasti výskumu a vývoja s cieľom dosiahnuť prepojenie VŠ vzdelávania s potrebami trhu práce
	Integrovaný regionálny operačný program	Investície do zdravotníckej a sociálnej infraštruktúry, ktoré prispievajú k celoštátnemu, regionálnemu a miestnemu rozvoju, znižujú nerovnosť z hľadiska zdravotného postavenia, podporujú sociálne začleňovanie prostredníctvom lepšieho prístupu k sociálnym, kultúrnym a rekreačným službám a prechod z inštitucionálnych služieb na komunitné	Podpora a rozvoj služieb starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa na komunitnej úrovni
C.2. Tréningové centrum, duálne vzdelávanie	Operačný program Ľudské zdroje	Zvyšovanie významu trhu práce v oblasti systémov vzdelávania a odbornej prípravy, uľahčovanie prechodu od vzdelávania k zamestnanosti a zlepšovanie systémov odborného vzdelávania a prípravy a ich kvality, a to aj prostredníctvom mechanizmov na predvídania zručností, úpravy učebných plánov a vytvárania a rozvoja systémov vzdelávania na pracovisku vrátane systémov duálneho vzdelávania a učňovského vzdelávania	Zvýšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy reflektujúc potreby trhu práce
C.3. Sociálne podnikanie	Operačný program Ľudské zdroje	Sociálno-ekonomická integrácia marginalizovaných komunit	Zvýšiť finančnú gramotnosť, zamestnateľnosť a zamestnanosť marginalizovaných komunit, predovšetkým Rómov
	Operačný program Ľudské zdroje	Poskytovanie podpory fyzickej, ekonomickej a sociálnej regenerácie zanedbaných komunit v mestských a vidieckych oblastiach	Zvýšenie počtu rómskych domácností s prístupom k zlepšeným podmienkam bývania
	Operačný program Ľudské zdroje	Poskytovanie podpory fyzickej, ekonomickej a sociálnej regenerácie zanedbaných komunit v mestských a vidieckych oblastiach	Výzva zameraná na vybudovanie, resp. dobudovanie systému triedeného zberu a odvozu komunálneho odpadu a realizáciu sanačných prác nelegálnych skládok, vrátane eliminácie nepriaznivých vplyvov nelegálnej skládky

Opatrenie	Názov programu/ schémy	Priorita programu	Opatrenie programu
	Operačný program Ľudské zdroje	Poskytovanie podpory sociálnych podnikov	Zvýšiť mieru zamestnanosti MRK v subjektoch sociálnej ekonomiky v územiach s prítomnosťou MRK
C.4. Poskytovanie služieb zamestnanosti	Operačný program Ľudské zdroje	Prístup uchádzačov o zamestnanie a neaktívnych osôb k zamestnaniu vrátane dlhodobo nezamestnaných a osôb, ktoré sú vzdialené od trhu práce, ako aj miestne iniciatívy v oblasti zamestnávania a podpora mobility pracovnej sily	Zvýšiť zamestnanosť, zamestnateľnosť a znížiť nezamestnanosť s osobitným dôrazom na dlhodobo nezamestnaných, nízko kvalifikovaných, starších a zdravotne postihnuté osoby
D.1. Kvalitné životné prostredie a verejná infraštruktúra	Integrovaný regionálny operačný program	Investovanie do sektora vodného hospodárstva s cieľom splniť požiadavky environmentálneho acquis Únie a pokryť potreby, ktoré členské štáty špecifikovali v súvislosti s investíciami nad rámec týchto požiadaviek	Zlepšenie zásobovania pitnou vodou, čistenie odpadových vôd, kanalizácia
	Integrovaný regionálny operačný program	Vývoj a zlepšovanie ekologicky priaznivých, vrátane nízkohlukových, a nízkouhlíkových dopravných systémov vrátane vnútrozemských vodných ciest a námornej dopravy, prístavov, multimodálnych prepojení a letiskovej infraštruktúry v záujme podpory udržateľnej regionálnej a miestnej mobility	Zvýšenie atraktivity a prepravnej kapacity nemotorovej dopravy (predovšetkým cyklickej dopravy) na celkovom počte prepravených osôb.
	Operačný program Kvalita životného prostredia	Podpora investícií na prispôsobovanie sa zmene klímy vrátane ekosystémových prístupov	Preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami realizované mimo vodných tokov
	Operačný program Kvalita životného prostredia	Podpora investícií na prispôsobovanie sa zmene klímy vrátane ekosystémových prístupov	Vodozádržné opatrenia v urbanizovanej krajine (v intraviláne obcí)
	Operačný program Kvalita životného prostredia	Investovanie do sektora odpadového hospodárstva s cieľom splniť požiadavky environmentálneho acquis Únie a pokryť potreby, ktoré členské štáty špecifikovali v súvislosti s investíciami nad rámec uvedených požiadaviek	Podpora predchádzania vzniku biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov
	Operačný program Ľudské zdroje	Poskytovanie podpory fyzickej, ekonomickej a sociálnej regenerácie zanedbaných komunít v mestských a vidieckych oblastiach	Výzva zameraná na vybudovanie, resp. dobudovanie systému triedeného zberu a odvozu komunálneho odpadu a realizáciu sanačných prác nelegálnych skládok, vrátane eliminácie nepriaznivých vplyvov nelegálnej skládky

Opatrenie	Názov programu/ schémy	Priorita programu	Opatrenie programu
	Operačný program Ľudské zdroje	Poskytovanie podpory fyzickej, ekonomickej a sociálnej regenerácie zanedbaných komunít v mestských a vidieckych oblastiach	Rast počtu rómskych domácností s prístupom k zlepšeným podmienkam bývania
D.2. Dostupné sociálne a zdravotné služby	Integrovaný regionálny operačný program	Investície do zdravotníckej a sociálnej infraštruktúry, ktoré prispievajú k celoštátnemu, regionálnemu a miestnemu rozvoju, znižujú nerovnosť z hľadiska zdravotného postavenia, podporujú sociálne začleňovanie prostredníctvom lepšieho prístupu k sociálnym, kultúrnym a rekreačným službám a prechod z inštitucionálnych služieb na komunitné	Modernizovať infraštruktúru ústavných zariadení poskytujúcich akútnu zdravotnú starostlivosť, za účelom zvýšenia ich produktivity a efektívnosti
	Integrovaný regionálny operačný program	Investície do zdravotníckej a sociálnej infraštruktúry, ktoré prispievajú k celoštátnemu, regionálnemu a miestnemu rozvoju, znižujú nerovnosť z hľadiska zdravotného postavenia, podporujú sociálne začleňovanie prostredníctvom lepšieho prístupu k sociálnym, kultúrnym a rekreačným službám a prechod z inštitucionálnych služieb na komunitné	Modernizovať zdravotnícku infraštruktúru za účelom integrácie primárnej zdravotnej starostlivosti
	Operačný program Ľudské zdroje	Aktívne začlenenie, a to aj s cieľom podporovať rovnaké príležitosti a aktívna časť a zlepšenie zamestnanosti	Vývoj nových zariadení podporujúcich sociálnu integráciu osôb so zdravotným postihnutím – doplnok z ESF
	Operačný program Ľudské zdroje	Zlepšenie prístupu k cenovo prístupným, trvalo udržateľným a kvalitným službám vrátane zdravotnej starostlivosti a sociálnych služieb všeobecného záujmu	Podpora opatrovateľskej služby - doplnok z ESF
D.3. Komunitný život	Operačný program Ľudské zdroje	Aktívne začlenenie, a to aj s cieľom podporovať rovnaké príležitosti a aktívna časť a zlepšenie zamestnanosti	Vývoj nových zariadení podporujúcich sociálnu integráciu osôb so zdravotným postihnutím – doplnok z ESF
Zdroj: kompilácia informácií z webových stránok RO			

Prehľad výdavkov, rozdelených podľa prioritných oblastí a opatrení Akčného plánu Snina, ktoré sú tvorené financovaním z programov spolufinancovaných z EŠIF a regionálneho príspevku a následným počtom novovytvorených pracovných miest, je uvedený v nasledujúcej tabuľke.

Tab. č. 16: Prehľad výdavkov podľa prioritných oblastí Akčného plánu NRO Snina

Prioritná oblasť	Počet pracovných miest	Celkový rozpočet (tisíc €)	Programy spolufinancované z EŠIF (tisíc €)	RP (tis.€)	Z toho RP na rok 2019 (tisíc €)	Opatrenia podporené z RP v roku 2019
A. Systémové opatrenia Akčného plánu na úrovni okresu Snina	3	200	-	500	110	A.2
B. Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne využívanie miestnych zdrojov	272	28 631	25 768	700	200	B.1., B.2., B.3.
C. Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov	72	7 201	6 481	500	120	C.1., C.3.
D. Zlepšenie kvality života obyvateľov	235	40 071	28 950	585	80	D.1.
Celkom	582	76 103	61 199	2 285	510	

6. PROCES MONITOROVANIA A HODNOTENIA DOSIAHNUTÉHO POKROKU

Na úrovni okresu bude monitorovanie implementácie Akčného plánu zabezpečené Výborom, ktorého rokovania sa konajú podľa potreby, spravidla 4-krát do roka. Činnosť Výboru vyplýva zo zákona a je v súlade so Štatútom výboru. Priebeh implementácie bude, z hľadiska vecnej príslušnosti, monitorovaný aj na úrovni PSK a príslušnými orgánmi alebo ministerstvami.

Taktiež bude zabezpečené vypracovanie správ o implementácii Akčného plánu. Správa o plnení Akčného plánu bude obsahovať najmä hodnotenie priameho a nepriameho vplyvu Akčného plánu na rozvoj okresu z hľadiska zamestnanosti, rozvoja infraštruktúry, mobilizácie finančných zdrojov pre rozvoj okresu a podpory spolupráce. Správa bude tiež obsahovať odporúčania pre pokračovanie plnenia Akčného plánu a pre program podpory najmenej rozvinutých okresov.

Výbor na základe predloženej správy o implementácii akčného plánu, v prípade potreby, schváli návrhy a odporúčania. Gestor zákona zabezpečí odkaz na správu o plnení Akčného plánu na svojom webovom sídle.

Základnými kritériami pre výber projektov v rámci pilotných štartovacích aktivít a pre výber indikatívnych aktivít pre realizáciu v rámci Akčného plánu z hľadiska poskytnutia regionálneho príspevku sú:

- podpora projektov, ktoré generujú tvorbu pracovných miest,
- udržateľnosť aktivity po skončení doby priamej podpory,
- realizovateľnosť aktivity v danom čase, priestore a s danými kapacitami (finančnými, ľudskými, organizačnými),
- nevyhnutnosť aktivity v kontexte definovanej stratégie (je aktivita nevyhnutným predpokladom, prispieva rozhodujúcou mierou, prispieva, neprispieva),
- synergické efekty aktivity nad rámec jej priameho zamerania,
- miera efektu danej intervencie – očakávaná veľkosť kvalitatívnej a kvantitatívnej zmeny (napr. počet novovytvorených pracovných miest),
- miera zacielenia aktivity na riešenie primárnych problémov regiónu/súlada s prioritami stratégie,
- environmentálne prínosy aktivity (ako pridaná hodnota ekonomicky a sociálne zameraných aktivít),
- sociálne prínosy aktivity (ako pridaná hodnota environmentálne a ekonomicky zameraných aktivít),
- ekonomické prínosy aktivity (ako pridaná hodnota environmentálne a sociálne zameraných aktivít).

Tab. č. 17: Zoznam ukazovateľov plnenia Akčného plánu okresu Snina

Prioritná oblasť/opatrenie	Názov merateľného ukazovateľa	Počiatková hodnota	Cieľová hodnota
<i>A. Systémové opatrenia Akčného plánu na úrovni okresu Snina</i>			
A1. Platforma pre rozvoj okresu Snina	-	-	-
A2. Centrum podpory regionálneho rozvoja okresu Snina	Počet vytvorených pracovných miest	0	3
	Počet zrealizovaných projektov za pomoci CPRR	0	60

B. Prioritná oblasť Rozvoj lokálnej ekonomiky s dôrazom na efektívne využívanie miestnych zdrojov			
B.1. Rozvoj podnikania, diverzifikácia činnosti	Počet vytvorených pracovných miest	0	93
	Počet nových produktov	0	5
	Podpora rozšírenia výrobných kapacít podnikov	0	+30%
B.2. Špeciálna rastlinná a živočíšna výroba s dôrazom na finalizáciu	Počet novovytvorených pracovných miest	0	83
	Počet nových produktov resp. služieb	0	8
	Podpora rozšírenia výrobných kapacít podnikov	0	+30%
	Počet subjektov zapojených do regionálnej značky	0	15
B.3. Cestovný ruch, viacdňová turistika	Počet vytvorených pracovných miest	0	96
	Počet vytvorených strategických dokumentov	0	1
	Počet vytvorených destinačných značiek	0	1
	Počet nových lôžok v ubytovacích zariadeniach:	0	80
	Počet nových služieb existujúcich v dôsledku realizácie projektu:	0	7
	Počet existujúcich služieb podporených v dôsledku realizácie projektu:	0	3
	Počet zapojených subjektov cestovného ruchu do manažmentu územia	0	30
	Zvýšenie počtu prenocovaní	0	+20%
C. Prioritná oblasť Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov			
C.1. Kvalitné vzdelávanie pre všetkých	Počet vytvorených pracovných miest	0	16
	Počet podporených obcí, v ktorých sa nachádza školské zariadenie s vysokým podielom MRK	0	2
	Počet novovytvorených alebo inovovaných študijných programov/odborov	0	8
	Počet nových športových zariadení	0	3
C.2. Tréningové centrum, duálne vzdelávanie	Počet vytvorených pracovných miest	0	17
	Počet tréningových centier	0	2
	Počet partnerov zapojených do systému duálneho vzdelávania	0	3
C.3. Sociálne podnikanie	Počet vytvorených pracovných miest	0	39
	Počet subjektov sociálnej ekonomiky	0	6
	Počet obnovených pamiatok	0	10
	Počet vodozádržných a protipovodňových opatrení	0	7
	Dĺžka udržiavaných úsekov peších trás v km	0	50
	Dĺžka udržiavaných úsekov cyklotrás v km	0	100
C.4. Poskytovanie služieb zamestnanosti	Počet vytvorených pracovných miest	0	0
	Počet uchádzačov o zamestnanie, ktorým bola poskytnutá pomoc pri adaptácii a zaradení na trh práce	0	280
D. Prioritná oblasť Zlepšenie kvality života obyvateľov			
D.1. Kvalitné životné prostredie a	Počet vytvorených pracovných miest	0	91
	Počet regionálnych zberných dvorov	0	2

verejná infraštruktúra	Počet regionálnych kompostovísk	0	4
	Počet kontajnerových stanovísk	0	20
	Počet nových pripojení na vodovod	0	3
	Počet zateplených verejných budov	0	10
	Počet nových pripojení na kanalizáciu	0	65
	Počet bytových domov pre MRK	0	2
	Počet parkovacích miest	0	50
	Dĺžka nových úsekov cyklistických komunikácií v km	0	10
	Dĺžka zrekonštruovaných úsekov cyklistických komunikácií v km	0	5
D.2. Dostupné sociálne a zdravotné služby	Počet vytvorených pracovných miest	0	139
	Počet zariadení pre seniorov	0	5
	Počet denných stacionárov	0	3
	Počet komunitných centier	0	1
	Nárast kapacity rozšírenej infraštruktúry poskytovateľov sociálnych služieb	0	120
	Počet nových služieb poskytovaných subjektom	0	3
	Počet nových zdravotných služieb	0	3
	Počet zdravotníckych pracovníkov v etablovaných CIZS	0	18
D.3. Komunitný život	Počet vytvorených pracovných miest	0	5
	Počet nových služieb poskytovaných subjektom	0	1
	Počet zapojených subjektov	0	20

PRÍLOHY

Tab. P1: Charakteristika obcí okresu Snina

Názov obce	Počet obyvateľov k 07/2018	Počet obyvateľov napojených na verejný vodovod v %	Počet obyvateľov napojených na kanalizáciu s ČOV v %	MŠ počet k 09/2017	MŠ miesta k 09/2017	ZŠ počet k 09/2017		ZŠ miesta k 09/2017		MRK počet osôb k 12/2013	Počet fyzických osôb - podnikateľov	Počet právnických osôb
						Ročník 1-4	Ročník 1-9	Ročník 1-4	Ročník 1-9			
Belá nad Cirochou	3 379	78,71	89,00	1	72	0	1	104	132	67	269	40
Brezovec	38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Čukalovce	164	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	3
Dlhé nad Cirochou	1 911	99,69	74,90	1	43	0	1	63	92	43	91	19
Dúbrava	220	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4
Hostovice	283	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	3
Hrabová Roztoka	62	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	2
Jalová	62	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1

Kalná Roztoka	554	0	0	1	9	1	0	17	0	47	35	5
Klenová	498	0	0	1	15	0	2	26	43	136	21	7
Kolbasov	71	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	3
Kolonica	558	0	0	1	14	1	0	10	0	0	39	10
Ladomirov	260	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16	8
Michajlov	85	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	5
Nová Sedlica	259	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17	4
Osadné	153	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	4
Parihuzovce	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Pčoliné	558	0	0	1	4	0	1	12	16	0	25	8
Pichne	573	99,30	0	1	11	0	0	0	0	0	54	10
Príslop	52	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	2
Runina	77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Ruská Volová	99	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	1
Ruský Potok	134	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	1
Snina	19 751	99,59	98,84	9	682	0	5	801	875	1 290	1227	488
Stakčín	2 440	99,26	91,16	1	36	0	1	103	124	550	136	45
Stakčínska Roztoka	316	72,19	0	0	0	0	0	0	0	0	9	6
Strihovce	148	95,97	0	0	0	0	0	0	0	0	6	2
Šmigovec	83	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Topoľa	141	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	6
Ubl'a	789	96,97	0	1	20	0	1	28	46	143	31	13

Ulič	864	99,54	72,63	1	20	0	1	51	65	188	50	13
Uličské Krivé	249	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	7
Zboj	296	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	4
Zemplínske Hámre	1 253	99,76	91,77	1	20	0	1	27	65	0	66	17
Spolu	36 406	94,07	86,38	20	946	2	14	1 242	1 458	2 464	2 196	751

Zdroj: Štatistický úrad SR, Datacube, Prehľad všetkých obcí SR podľa okresov, problémy vo vodovodoch a návrh na riešenie do roku 2015, VVS, vlastné spracovanie

Tab. P2: Veľkoplošné chránené územia

Názov	Katégoria	Rok vyhlásenia	Výmera v ha (z toho v okrese Snina)	Výmera ochranného pásma
Poloniny	NP	1997	29 805 (29 805)	10 973
Vihorlat	CHKO	1973	17 485 (1 909)	-
Východné Karpaty	CHKO	1977	25 350 (1 696)	-

Tab. P3: Maloplošné chránené územia

Názov	Katégoria	Rok vyhlásenia	Výmera v ha	Stupeň ochranného pásma
Havešová	NPR	1964	171,32	5
Jarabá skala	NPR	1964	359,94	5
Pláša	NPR	1967	110,8	5
Rožok	NPR	1965	67,13	5
Stinská	NPR	1986	90,78	5
Stužica	NPR	1965	761,49	5
Bahno	PR	1988	2,78	5
Borsučiny	PR	1993	83,72	5
Borsukov vrch	PR	2015	146,79	5
Bzaná	PR	1993	15,46	4
Gazdoráň	PR	1993	17,30	4
Grúnik	PR	1982	4,60	4
Hlboké	PR	1988	2,28	5
Hostovické lúky	PR	1980	4,69	4
Pod Ruským	PR	1988	11,14	4
Roztoky	PR	1988	1,03	4
Ruské	PR	1988	1,46	4
Stinská slatina	PR	1988	2,76	5
Stružnická dolina	PR	1982	2,24	4
Šípková	PR	1993	156,32	5
Udava	PR	1982	391,98	5
Uličská Ostrá	PR	1993	25,24	5
Sninský kameň	PP	1982	5,59	5
Ulička	PP	1994	7,25	5

Tab. P4: Nakladanie s odpadom v okrese Snina v roku 2017

Kód nakladania	Spôsob nakladania	Množstvo odpadu v tonách
D01	Uloženie do zeme alebo na povrchu zeme (napr. skládka odpadov)	5 959,589
D02	Úprava pôdnymi procesmi (napr. biodegradácia kvapalných alebo kalových odpadov v pôde atď.)	37,000
D08	Biologická úprava nešpecifikovaná v tejto prílohe, pri ktorej vznikajú zlúčeniny alebo zmesi, ktoré sú zneškodnené niektorou z operácií označených ako D1 až D12	0,400
D09	Fyzikálno-chemická úprava nešpecifikovaná v tejto prílohe, pri ktorej vznikajú zlúčeniny alebo zmesi, ktoré sú zneškodnené niektorou z operácií označených ako D1 až D12 (napr. Odparovanie, sušenie, kalcinácia atd)	1,453
D10	Spaľovanie na pevnine	31,129
D15	Skladovanie pred použitím niektorého spôsobu zneškodnenia označeného ako D1 až D14 (okrem dočasného uloženia pred zberom na mieste vzniku)	
DO	Odovzdanie odpadov na využitie v domácnosti	1 206,000
Spolu D		7 235,571
PO	Príprava na opätovné použitie	
R01	Využitie najmä ako palivo alebo na získanie energie iným spôsobom	1 130,830
R02	Spätné získavanie alebo regenerácia rozpúšťadiel	0,310
R03	Recyklácia alebo spätné získavanie organických látok, ktoré nie sú používané ako rozpúšťadlá (vrátane kompostovania a iných biologických transformačných procesov)	2 551,254
R04	Recyklácia alebo spätné získavanie kovov a kovových zlúčenín	1 889,736
R05	Recyklácia alebo spätné získavanie iných anorganických materiálov	883,960
R09	Prečisťovanie oleja alebo jeho iné opätovné použitie	126,930
R10	Úprava pôdy za účelom dosiahnutia prínosov pre poľnohospodárstvo alebo pre zlepšenie životného prostredia	
R11	Využitie odpadov vzniknutých pri činnostiach R1 až R10	3 745,560
R12	Úprava odpadov určených na spracovanie niektorou z činností R1 až R11	132,855
R13	Skladovanie odpadov pred použitím niektorej z činností R1 až R12 (okrem dočasného uloženia pred zberom na mieste vzniku)	0,250
Spolu R		10 461,685
Z	Zhromažďovanie odpadov	57,539
OO	Odovzdanie obchodníkovi	289,161
OS	Odovzdanie sprostredkovateľovi	41,847
V	Zber	533,544
Celková produkcia odpadov		18 619,347

Zdroj: MŽP SR

Tab. P5: Výmera územia, využitie pôdy v okrese Snina

Ukazovateľ	m ²	%
Poľnohospodárska pôda - spolu	249 130 517	30,96
Poľnohospodárska pôda - orná pôda	54 322 150	6,75
Poľnohospodárska pôda - záhrada	7 972 984	0,99
Poľnohospodárska pôda - ovocný sad	51 699	-
Poľnohospodárska pôda - trvalý trávny porast	186 783 684	23,21
Nepoľnohospodárska pôda - spolu	555 613 669	69,04
Nepoľnohospodárska pôda - lesný pozemok	511 719 130	63,59
Nepoľnohospodárska pôda - vodná plocha	10 056 183	1,25
Nepoľnohospodárska pôda - zastavaná plocha a nádvorie	17 506 038	2,18
Nepoľnohospodárska pôda - ostatná plocha	16 332 318	2,03
Celková výmera územia	804 744 186	100,00

Zdroj: Štatistický úrad SR, Datacube

Tab. P6: Zoznam národných kultúrnych pamiatok v okrese Snina

Obec	Počet	Názov	Vlastníctvo	Stav
Belá nad Cirochou	0			
Brezovec	0			
Čukalovce	2	gr. chrám Ochrana P.M. zvonica drevená	Gréckokatolícka cirkev	vyhovujúci
Dlhé nad Cirochou	3	rk. kostol sv. Anny vodný mlyn kaštieľ	Rímskokatolícka cirkev súkromné súkromné	vyhovujúci vyhovujúci narušený
Dúbrava	2*	kaštieľ park <i>Obe pamiatky tvoria 1 komplex.</i>	Prešovský samosprávny kraj	vyhovujúci narušený
Hostovice	0			
Hrabová Roztoka	1	gr. chrám sv. Bazila Veľkého	Gréckokatolícka cirkev	vyhovujúci
Jalová	1	gr. chrám sv. Juraja	Gréckokatolícka cirkev	narušený
Kalná Roztoka	4*	gr. chrám sv. Jána Krstiteľa zvonica opevnenie kostola <i>Tri pamiatky tvoria 1 komplex.</i> gr. chrám sv. Bazila Veľkého	Gréckokatolícka cirkev	vyhovujúci
Klenová	2	dom ľudový stodola s maštaľou	súkromné	narušený
Kolbasov	3*	gr. chrám Všetkých svätých zvonica drevená <i>Dve pamiatky tvoria 1 komplex.</i> cintorín židovský	Gréckokatolícka cirkev neznáme	vyhovujúci narušený
Kolonica	0			
Ladomirov	1	gr. chrám P. M. Ochrankyne	Gréckokatolícka cirkev	vyhovujúci
Michajlov	1	prav. Chrám Narodenia P.M.	Pravoslávna cirkev	vyhovujúci
Nová Sedlica	2	dom ľudový býv. kasárne finančnej stráže	súkromné	narušený

Obec	Počet	Názov	Vlastníctvo	Stav
Osadné	2	prav. chrám Nanebovstúpenia Pána osárium padlých - I. sv. v.	Pravoslávna cirkev	vyhovujúci
Parihuzovce	3*	gr. chrám Narodenia P.M. zvonica drevená brána opevnenia <i>Tri pamiatky tvoria 1 komplex.</i>	Gréckokatolícka cirkev	narušený
Pčoliné	3	pamätané miesto pamätaná tabuľa padlí SNP koliba – partizáni	neznáme	vyhovujúci
Pichne	0			
Príslop	0			
Runina	2	cintorín židovský pamätané miesto I.SV.V.	neznáme	narušený vyhovujúci
Ruská Volová	1	prav. chrám sv. Jána Krstiteľ'a	Pravoslávna cirkev	vyhovujúci
Ruský Potok	5*	prav. chrám sv. Michala zvonica drevená opevnenie kostola, 2 brány opevnenia <i>Všetky pamiatky tvoria 1 komplex.</i>	Pravoslávna cirkev	vyhovujúci
Snina	6*	Rollovských kaštieľ historický park fontána s plastikou Herkules <i>Tri pamiatky tvoria 1 komplex.</i> cintorín židovský pomník padlých v I. sv. v. kaplnka P. M. Sedembolestnej	Mesto Snina 1-5 Rímskokatolícka cirkev 6	vyhovujúci
Stakčín	4*	Kaštieľ Park <i>Obe pamiatky tvoria 1 komplex.</i> kamenná cesta Porta Rusica prav. chrám P. M. Ochrankyne	Obec Stakčín 1-3 Pravoslávna cirkev	vyhovujúci vyhovujúci narušený vyhovujúci
Stakčínska Roztoka	0			
Strihovce	0			
Šmigovec	1	gr. chrám Nanebovstúpenia Pána	Gréckokatolícka cirkev	vyhovujúci
Topoľa	4*	gr. chrám sv. Michala zvonica drevená <i>Obe pamiatky tvoria 1 komplex.</i> plastika Duchnovič A. cintorín židovský	Gréckokatolícka cirkev 1-2 Obec Topoľa 3-4	vyhovujúci
Ubl'a	1	gr. chrám sv. Petra a Pavla	Gréckokatolícka cirkev	vyhovujúci
Ulič	1	gr. chrám sv. Mikuláša	Gréckokatolícka cirkev	vyhovujúci
Uličské Krivé	2	gr. chrám sv. Michala pomník Linha Václav (1925-1946, pyrotechnik)	Gréckokatolícka cirkev neznáme	vyhovujúci
Zboj	0			
Zemplínske Hámre	0			

Zdroj: Pamiatkový úrad SR, vlastné spracovanie

Tab. P7: Zoznam pamätihodností miestneho významu v okrese Snina (výber)

Obec	Počet	Názov
Belá nad Cirochou	1	tradičná ľudová architektúra (domy a pivnice)
Brezovec	1	tradičná ľudová architektúra (domy)
Čukalovce	1	tradičná ľudová architektúra (domy)
Dlhé nad Cirochou	1	system vodných kanálov
Hrabová Roztoka	1	tradičná ľudová architektúra (domy)
Jalová	1	tradičná ľudová architektúra (domy)
Klenová	1	gr. chrám z roku 1806 – najväčší murovaný v regióne
Nová Sedlica	1	tradičná ľudová architektúra (domy)
Osadné	1	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny tradičná ľudová architektúra (domy)
Parihuzovce	1	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny
Príslop	1	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny tradičná ľudová architektúra (domy, sýpky)
Runina	1	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny
Snina	1	vojnové cintoríny z 1. svetovej vojny (Giglovo, epidemický)
Stakčín	18	kamenná sýpka archeologická lokalita Valal lokalita zaniknutých sklární v doline Chotinka stará škola teleso lesnej úzkokoľajky Stakčín – Strihovec budova pohraničnej stráže materská škôlka „Ovoda“ obranný fortifikačný systém „Arpádova línia“ valcovný mlyn cestné kilometrovníky z kamennej cesty tradičné roľnícke domy božie muky/prícestné kríže vojnové cintoríny z 1. svetovej vojny (na Panskej Hore, zo Stariny) židovské cintoríny (na Zariču, zo Stariny) hroby významných osobností (Anca Jaburova (1898-1984), Juraj Kolynčák (1909-1984), Jeno Banffy de Lossonczy (1894 – 1914)) pomníky (A. Duchnovičovi, vojakom z obce padlým v 1. svetovej vojne, vojakom z obce padlým v 2. svetovej vojne, vysídencov z obci zaniknutých v dôsledku výstavby Vodárenskej nádrže Starina) pamätné tabule významných dejateľov (Anca Jaburová, Juraj Kolynčák) významné krajinné a prírodné prvky (rybník na Rakovci, tisovec dvojradový)
Stakčín (Dara)	5	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny murovaný pravoslávny chrám sv. Bohorodičky lokalita zaniknutého dreveného chrámu sv. Bohorodičky z roku 1806 božie muky
Stakčín (Ostružnica)	3	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny lokalita zaniknutého murovaného chrámu sv. Bohorodičky z roku 1826 božie muky
Stakčín (Ruské)	7	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny (pri zaniknutej cerkvi, na obecnom cintoríne) židovský cintorín v Runom lokalita zaniknutého pravoslávneho kláštora „Monastyr“ lokalita zaniknutého murovaného chrámu sv. Bohorodičky z roku 1799 hájenka na Boryskach (terénna stanica) pomník Osloboditeľom Pod Ruským sedlom hroby významných osobností (Jozef Petrašovič (1819-1878), Mikuláš Toman (1894-1967)) božie muky
Stakčín (Smolník)	4	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny lokalita zaniknutého murovaného chrámu sv. Michala archanjela z roku 1819 božia muka

		významné krajinné a prírodné prvky (prameň Kadub, lipa malolistá, mláka „Utova“, pieskocový balvan)
Stakčín (Starina)	2	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny pomníky (vojakom padlým v 1. svetovej vojne, pomník padlým odminovačom, Beskydský panteón)
Stakčín (Veľká Poľana)	8	vojnové cintoríny z 1. svetovej vojny (na Prednom Hodošíku, s pomníkom – Rotundou) ruiny murovaného chrámu sv. Michala archanjela z roku 1784 lokalita zaniknutého murovaného chrámu sv. Michala archanjela z roku 1933, s dvoma božími mukami studňa Oresta Dubaya bojisko Kučalata židovský cintorín božie muky hrob významnej osobnosti (Dezider Bihary (1882-1911))
Stakčín (Zvala)	6	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny lokalita zaniknutého murovaného chrámu sv. Michala archanjela z roku 1804 betónový monolit na Černinách bojisko Strup – Černiny božie muky
Strihovce		tradičná ľudová architektúra (domy, pivnice)
Topoľa		vojnový cintorín z 1. svetovej vojny
Ubl'a	12	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny lokalita zaniknutého dreveného chrámu s božou mukou z roku 1907 budova bývalého obvodného notárskeho úradu z konca 19. storočia židovský cintorín pivnica Árona Mermensteina Lacanyčova škola dom bývalého mäsiara Jutku tradičná ľudová architektúra (domy, pivnice) pomníky (torzo pomníka 10. výročia vzniku Československej republiky, vojakom z obce padlým v 2. svetovej vojne, obyvateľom obce Ubl'a židovského pôvodu, ktorí zahynuli v 2. svetovej vojne) pamätné tabule významných dejateľov (Jozef Havelka, Viktor Bodnár, Vojtech Borecký) hroby významných osobností (Jozef Repaj (Repay) (1814-1897), Alexander Fircák (1867-1948), Jan Kosej (Kossey) (1864-1903), Juraj Babej (1921-1945)) významné krajinné a prírodné prvky (kameňolom na ťažbu pieskovca, flyš v Brusnom, lipa malolistá, Hustcov studnyk, prameň pri Darjaninovi, rybník Radovo)
Ulič	11	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny kaštieľny park základy poľovníckeho kaštieľika na Valalštine stará škola z roku 1873 budova bývalého obvodného notárskeho úradu z roku 1933 žandárska stanica obranný fortifikačný systém „Arpádova línia“ pomník Mergancov kameň z roku 1929 pamätná tabuľa Rudolfovi Wienerovi (1907-1942) božie muky hrob významnej osobnosti (Alexander Chira ml. (1856-1928))
Uličské Krivé	1	skýt Preobraženia Christa
Zboj	1	vojnový cintorín z 1. svetovej vojny
Zemplínske Hámre	1	tradičná ľudová architektúra (domy)

Zdroj: www.karpatskecerkvi.org, vlastné spracovanie

Tab. P8: Poskytovatelia sociálnych služieb v okrese Snina

Obec	Poskytovateľ	Druh sociálnej služby	Forma sociálnej služby	Kapacita
Snina	Centrum sociálnych služieb Zátišie	Poskytovanie sociálneho poradenstva, ktoré je zamerané na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii	ambulantná	0
		Rehabilitačné stredisko	ambulantná	12
		Zariadenie dočasnej starostlivosti o deti	pobytová- ročná	2
		Služba včasnej intervencie	ambulantná, terénna	5
	Mesto Snina	Zariadenie pre seniorov -Domov pokojnej staroby	pobytová- ročná	64
		Nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu	ambulantná, terénna	60
		Opatrovateľská služba	terénna	0
		Denné centrum	ambulantná	30
		Denné centrum	ambulantná	30
		Jedáleň	ambulantná	0
		Jedáleň	terénna	0
	Slovenský červený kríž, územný spolok Snina	Zariadenie núdzového bývania pre matky s deťmi	pobytová- ročná	15
		Útulok	pobytová- ročná	10
		Zariadenie podporovaného bývania	pobytová- ročná	10
		Opatrovateľská služba	terénna	0
		Jedáleň	ambulantná	0
		Jedáleň	terénna	0
	Gabriela n.o.	Domov sociálnych služieb	pobytová- ročná	2
		Sociálna služba v špecializovanom zariadení	pobytová- ročná	7
		Sociálna služba v zariadení pre seniorov	pobytová- ročná	42
		Denný stacionár	ambulantná	10
		Prepravná služba	terénna	0
	Belá nad Cirochou	Obec Belá nad Cirochou	Opatrovateľská služba	terénna
Dlhé nad Cirochou	Obec Dlhé nad Cirochou	Opatrovateľská služba	terénna	0
Dúbrava	Centrum sociálnych služieb Dúbrava	Domov sociálnych služieb	pobytová- ročná	10
		Sociálna služba v špecializovanom zariadení	pobytová- ročná	65
Kolbasov	Obec Kolbasov	Opatrovateľská služba	terénna	0
Kolonica	Obec Kolonica	Opatrovateľská služba	terénna	0
Nová Sedlica	Domov v Poloninách Nová Sedlica	Domov sociálnych služieb	pobytová- ročná	10
		Sociálna služba v špecializovanom zariadení	pobytová- ročná	13
	Bella Vita, n. o.	Denný stacionár	ambulantná	30
Osadné	Centrum sociálnych služieb Zátišie	Domov sociálnych služieb	celoročná pobytová	60

		Zariadenie podporovaného bývania	pobytová	0
		Podpora samostatného bývania	celoročná pobytová	6
Pčoliné	AEVITAS, n. o.	Zariadenie pre seniorov	pobytová- ročná	23
Stakčín	Obec Stakčín	Opatrovateľská služba	terénna	0
	RK Charita n. o. Stakčín	Denný stacionár	ambulantná	40
Stakčínska Rostoka	Poloniny n. o.	Sociálna služba v zariadení opatrovateľskej služby	pobytová- ročná	23
Ubl'a	KOSMATEC, n. o.	Zariadenie pre seniorov	pobytová- ročná	6
		Špecializované zariadenie	pobytová- ročná	12
	Obec Ubl'a	Opatrovateľská služba	terénna	0
Ulič	Obec Ulič	Komunitné centrum	ambulantná	40
	Pokojný život, n. o.	Denný stacionár	ambulantná	44
Uličské Krivé	Bella Vita, n. o.	Denný stacionár	ambulantná	27
Zboj	Obec Zboj	Opatrovateľská služba	terénna	0
Zemplínske Hámre	Obec Zemplínske Hámre	Opatrovateľská služba	terénna	0

Zdroj: <https://www.po-kraj.sk>, Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK, vlastné spracovanie

Tab. P 9: Zoznam plánovaných centier integrovanej zdravotnej starostlivosti v okrese Snina

Belá nad Cirochou
Snina
Stakčín

Zdroj: MZV SR